

Příprava na přijímací zkoušky

(otázky vycházejí z otázek položených ve skutečných přijímacích testech, na základě položených otázek jsou vysvětlena základní pravidla Čj)

probráno 10. 9. 2025

I.A Hláskosloví, výslovnost, zvuková stránka slova a věty

1. Určete, ve kterém slově není více **hlásek** než **písmen**: a) Bětko, b) město, c) vyhod', d) pět.
2. Označte slova obsahující **dvojhlásku**: a) doučit, b) houpačka, c) pousmát se, d) nedouk, e) euro, f) neohrožený, g) automatizace, h) koupit.
3. Zapište skutečnou **výslovnost** slov: a) shoda, b) teď, c) zřejmě, d) tsunami, e) obdiv, f) lidský, g) užší, h) takže, i) nízko.
4. Tvořte krátká slovní spojení, aby byl jasný **významový rozdíl** mezi slovy: a) dívá – diva – divá, b) ranní – raní, c) tiší – tišší, d) byli – bili – býlí – bílí. Jak se taková slova odborně nazývají?
5. Označte slabiky s **hlavním přízvukem**: a) slovo, b) s princeznou, c) za ocelárnou, d) jeho dobrodružství. Ve kterých slovech užíváme i **vedlejší přízvuk**?
6. Kolik je hlásek a kolik písmen ve slově **chlév**? Vysvětlete pojem **spřežka**.
7. Který druh **hlásek** chybí v následujících slovech: pst, vlk, krk, chrt? Jaký úkol vynechané hlásky mají?
8. Dokončete výčty **hlásek**: a) ž, š, ..., b) á, é, ..., c) h, ch, ..., d) b, f, ..., e) p, f, ... Skupiny hlásek pojmenujte.
9. Rozdělte slova na slabiky a určete, které hlásky jsou základem **slabiky**: a) vedl, b) úmysl, c) drhnout, d) lepidlo.
10. Vyberte chybně zapsaná slova: a) ocún, b) důvod, c) iglů, d) neúmyslný, e) literatúra, f) bú, g) domů, h) skútr.

Řešení a vysvětlení I.A:

1. c) vyhod' [vyhoť]. *Hlásky je zvuk (nejmenší jednotka řeči), písmeno slouží k zaznamenání hlásky (písmo reprezentuje tzv. znakový systém). Použitá pravidla výslovnosti: 1. [bjетка, mňesto, pjет] – hlásky [ě] v češtině neexistuje (písmeno ě buď změkčuje předchozí hlásku, nebo zaznamenává výslovnost [je] nebo [ňe]); 2. znělou hlásku na konci slova vyslovujeme nezněle [vyhoť].*
2. b) houpačka, e) euro, g) automatizace, h) koupit. *V češtině užíváme domácí dvouhlásku [ou] a přejaté dvouhlásky [au, eu, ie]. Pro zjištění, zda se jedná o dvouhlásku, rozdělíme slovo na slabiky: do-u-čit, hou-pač-ka, po-u-smát-se, ne-do-uk, eu-ro, ne-o-hro-že-ný, au-to-ma-ti-za-ce, kou-pit.*
3. [zhoda, teť, zřejmňe, cunami, obďif, lický, ušší, tagže, nisko]. *V části příkladů hlásky [i] měkčí předchozí hlásku. Ve většině případů se projevuje tzv. spodoba znělosti: skupinu skládající se ze znělé a neznělé hlásky vyslovíme podle poslední hlásky v pořadí, tj. celou buď zněle, nebo nezněle (vstávat - [fstávat]). Na konci*

slova vyslovujeme znělou hlásku vždy nezněle (let - [let]). Slovo tsunami je cizího původu (aplikujeme zde cizí výslovnost).

4. dívá se – operní diva (pěvkyně) – divá Bára (divoká); ranní káva – tvá slova vždy raní; máma tiší dítě – zněla tišší hudba; byli doma – bili do bubnů – býlí ohrožuje úrodu – bílí stěnu vápnem. *Jedná se o druh homonymie – tzv. homofony (slova, která vyslovíme stejně či podobně, ovšem jejich význam je různý).*
5. **so**-vo, [**spring**-cez-nou], [**za**-o-ce-lár-nou], **je**-ho **do**-bro-druž-ství. *Čeština má stálý přízvuk. Hlavní přízvuk (zde označujeme podtržením a tučným písmem) se v češtině vyskytuje vždy na počátku slova (první slabiku vyslovíme nepatrně silněji, při výrazném skandování můžeme vytvořit výrazný rytmus). Hlavní přízvuk přechází na jednoslabičnou předložku (protože tvoří s následujícím slovem výslovnostní jednotku, vyslovíme ji s tímto slovem dohromady, např. [zakeřem, dopokoje]). Vedlejší přízvuk (výhradně v delších slovech) můžeme položit na liché slabiky (kromě poslední slabiky slova) nebo na druhou část složeného slova, např. napínáček, sebevědomí, několikanásobný.*
6. Slovo má stejný počet hlásek i písmen. *Hlásky [ch] označujeme znakem ch, považovaným za jedno písmeno. Je to poslední pozůstatek tzv. spřežkového pravopisu (typická česká hlásky se označovala několika písmeny, např. czert).*
7. Ve slovech chybí samohlásky. *Místo samohlásek jsme využili tzv. slabikotvorné hlásky. Samohlásky a slabikotvorné hlásky (r, l, m, s, š) jsou základem slabiky.*
8. Měkké souhlásky (ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň), dlouhé samohlásky (á, é, í/ý, ó, ú/ů), tvrdé souhlásky (h, ch, k, r, d, t, n), obojetné souhlásky (b, f, l, m, p, s, v, z), neznělé souhlásky (p, f, t, t', s, š, k, ch).
9. Základem slabiky jsou samohlásky, dvouhlásky, nebo slabikotvorné souhlásky: **ve-dl, ú-my-sl, drh-nout, le-pid-lo.**
10. b) důvod, c) iglů, e) literatura. *Písmeno ů píšeme v kořenu, v příponách a v zakončení slova (důmysl, otcův, domů). Písmeno ú píšeme na počátku slova, po předponě a ve druhé části složeného slova (úhor, neúrodný, trojúhelník); ú také píšeme v citoslovcích (bú, cukrů) a v dalších ojedinělých případech (Štramberská Trůba, ocún). Cizí slova často přebíráme s původním pravopisem (túra, kúra, iglů, pedikúra, trubadúr).*

probráno 14. 9. 2025

II.A Stavba slova, odvozování slov

1. Které slovo je správně rozděleno na **slabiky**: a) nej-u-pra-cov-a-nějš-í, b) kr-ko-lom-ný, c) ne-jjed-no-dušš-í, d) mo-uč-ný.
2. Které slovo obsahuje **kořen** s odlišným významem: a) voda, b) vodárna, c) vodní, d) podvodník.
3. Které slovo neobsahuje **předponu**: a) prodal, b) připravil, c) polykal, d) přel se.

4. V následujících slovech označte **kořen**, **předponu**, **příponu** a **koncovku**:
a) *prastrýček*, b) *sobí*, c) *vyskakovat*, d) *venkovanka*, e) *donáška*.
5. Rozlište slovo **odvozené** předponou, příponou, koncovkou, předponou i příponou zároveň: a) *Martina*, b) *pravěk*, c) *náčelník*, d) *lipový*.
6. Které ze slov obsahuje **předponu** s odlišným významem: a) *přednost*, b) *předat*, c) *předběhnout*, d) *předvést*.
7. Které ze slov není **příbuzné** s ostatními: a) *myška*, b) *myslitel*, c) *myslit*, d) *myšlenka*.
8. Vyberte slovo bez **přípony**: a) *dělal*, b) *odhalit*, c) *přines*, d) *namalován*.
9. Které slovo neobsahuje dva **kořeny**: a) *věrozvěst*, b) *nadprodukce*, c) *lesopark*, d) *starověký*.
10. Určete význam **kořenů**: a) *-ved-*, b) *-pad-*, c) *-mal-*, d) *-děl-*.

Řešení a vysvětlení II.A:

1. b) *krkolomný*. Při určování slabik si můžeme pomoci vytleskáváním (*nej-u-pra-co-va-něj-ší, nej-jed-no-duš-ší, mouč-ný*). Slabiky velmi často respektují stavbu slova.
2. d) *podvodník*. Kořen je základní část slova, nese základní význam. Kořen slov a) až c) má význam *voda (tekutina)*, kořen slova *podvodník* má význam *vést, vodit*.
3. d) *přel se*. Předponu můžeme identifikovat tím, že ji odtrhneme (*pro-dal, při-pravil*), nebo tím, že na její místo dáme jinou předponu (*za-lykal, vz-lykal*). Předpona má v češtině neměnný tvar a význam (významy).
4. *pra-strýč-ek, sob-(i), vy-skak-ova-(t), ven-k-ov-an-ka, do-náš-k-(a)*. Při běžném školním zápisu kořen podtrháváme, předponu a příponu odtrhneme (doleva a doprava), koncovku označujeme jako samostatnou součást přípony.
5. a) koncovkou od slova *Martin*, b) předponou od slova *věk*, c) předponou i příponou ze spojení *být na čele*, d) příponou od slova *lípa*.
6. b) *předat*. Ve ostatních slovech je použita předpona *před-* (*být vepředu, před něčím*). Předpona *pře-* má význam „*dát vedle, jinam, někomu jinému*“ apod. (*pře-sunout, pře-pravit*).
7. a) *myška*. Ostatní slova jsou příbuzná se slovem *myslet (myslit)*.
8. c) *přines*. Slovo *přines* se skládá jen z přípony a kořene (*při-nes*).
9. b) *nadprodukce*. Část *nad-* je jen předpona, nikoli slovo spojené procesem zvaným skládání s jiným slovem (*víra + zvěstovat, les + park, starý + věk*).
10. a) *vedl (vést, vodit někam)*, b) *padat (dolů)*, c) *malovat nebo malý*, d) *dělat nebo dělo*.

II.B Stavba slova, odvozování slov

1. Ve kterém slově nedošlo při **odvozování** ke změně hlásky: a) *bučina*, b) *lovecký*, c) *stolek*, d) *parůžky*.
2. Kolik stavebních částí mají slova **borůvka** a **cukrářství**?

3. Vytvořte slova končící danými **příponami**, určete význam těchto přípon: a) *-ák*, b) *-iště*, c) *-ota*, d) *-ka*, e) *-tel*, f) *-ejší (-ější)*.
4. Vytvořte podstatná jména **odvozená** od sloves: a) *vyjímát*, b) *nanést*, c) *dovtípit se*, d) *nalézt*, e) *nalézat*, f) *navyknout*, g) *sedět*, h) *mýt*.
5. Vyberte **pravopisně** správnou variantu: a) *brandýsský – brandýský*, b) *hradecký – hradecský*, c) *rusští – ruští*, d) *meziříčští – meziříčti*.
6. Vyjádřete význam vyznačených **předpon**: a) *ob-jel*, b) *z-temněly*, c) *s-kácel*, d) *od-razit*, e) *vy-skočila*, f) *pod-lesí*.
7. Vypište **kořeny** slov: a) *rychlýtah*, b) *zakalit*, c) *sídlíště*, d) *rozředený*.
8. Ve kterém slově jsou právě dvě přípony a koncovka: a) *lesníkův*, b) *babička*, c) *rybolov*, d) *mlynářský*.
9. Popište změnu ve **slovotvorném základu**, která nastala při odvozování: a) *hezky – hezčí*, b) *hrad – hrádek*, c) *řídít – řidič*, d) *střecha – stříška*.
10. Ze zadaných slov vytvořte dvě **slovotvorné řady** začínající stejným slovem: a) *rybníkářský*, b) *rybář*, c) *rybníkář*, d) *rybník*, e) *ryba*, f) *rybářův*.

Řešení a vysvětlení II.B:

1. c) *lovecký*. Při odvozování (vytváření nových slov pomocí předpony, přípony, koncovky) se ve slově odvozeném oproti slovu základovému často mění hlásky (*buk – bučina, stůl – stolek, parohy – parůžky*). Pro identifikaci změny hlásky musíme najít správné znění slova základového (příp. odvozeného).
2. **bor-ův-k(a), cukr-ář-stv(i)**. Kořen zjistíme pomocí slov příbuzných (slova příbuzná obsahují stejný kořen: *borovice, bory šumí; cukrovat, cukr*). Další stavební části také pomocí příbuzných slov, příp. pomocí slovotvorné řady (přípona *-ův-* je obsažena ve slově *bor-ov(y)*; přípona *-ář-* ve slově *cukr-ář*). Koncovka je ta část slova, která se při skloňování nebo časování mění.
3. a) *padák, podběrák – věc*, b) *bydliště, hřiště – místo*, c) *samota, dobrota – místa či věci spojené s vlastnostmi*, d) *kabelka, ponorka – věc; učitelka, , e) činitel, přítel – mužská jména*, f) *veselejší, pozornější – 2. stupeň přídavných jmen*. České přípony mohou nést několik významů, možností řešení je tudíž víc (*kabelka – věc, učitelka – žena, žabka – zdrobnění*).
4. a) *výjimka*, b) *nános*, c) *důvtip*, d) *nález*, e) *nalézání*, f) *návyk*, g) *sed*, h) *mytí*. U části použitých slov došlo k přechodu délky kořene na předponu. K většině slov, pokud jsme tak již neučinili, můžeme vytvořit tzv. podstatná jména slovesná (*vyjímání, nanesení, dovtipení se, nalezení, nalézání, navyknutí, sezení i sedění, mytí*). Všechna podstatná jména slovesná se skloňují podle vzoru *stavení*.
5. a) *brandýský*, b) *hradecký*, c) *ruští*, d) *meziříčští*. Ve slovech odvozených příponou *-ský* dochází ke stahování (*píše se jen jedno -s-; typ ruský*), analogicky se stahuje tvar slova i v množném čísle (*nepíše se skupina -sš-; ruští*). Podobné pravidlo platí při odvozování příponou *-cký* (*nepíše se skupina -cs-; typ hradecký, hradečti*). Ve slově *meziříč-ští* naopak není důvod, abychom nezachovali původní hláskovou stavbu, k níž se připojí přípona *-ští*.

6. a) ob- kolem dokola, okolo něčeho, b) z- změna stavu, dokončení děje, c) s- směr dolů, d) od- pryč, e) vy- směr nahoru, f) pod- být pod něčím.
7. a) **rychl**-o-vý-**tah**, b) za-**kal**-i(t), c) **sídl**-išt(ě), d) roz-**řed**-ěň(ý). *Pro identifikaci kořene potřebujeme slova příbuzná; často si můžeme pomoci krátkými slovy (tah, sen, jas), případně slovesnými rozkazy (kal!, řed!). Tzv. složená slova mají dva kořeny (rychlý + výtah → rychlovýtah).*
8. d) mlynářský, mlyn-ář-sk(ý). *Česká slova mohou mít jak jednu příponu, tak přípon několik. Pro nalezení správného řešení musíme provést rozbor stavby slova (les-n-ik-ův, **bab**-ičk(a), c) **ryb**-o-**lov**).*
9. a) k → č, měkčení (střídání hlásek), b) a → á, dloužení, c) í → i, krácení, d) e → í, ch → š, střídání.
10. a) ryba – rybář – rybářův, b) ryba – rybník – rybníkář – rybníkářský. *Slovotvorná řada vzniká rozšiřováním (odvozováním) dalších slov z původního slova základového, přičemž jsou části (předpony, přípony) rozšiřující slovo zachovány (nesený → za-nesený → ne-zanesený; les → lesní → lesník → lesníkův).*

probráno 24. 9. 2025

III.A Slovní zásoba, slovo a jeho význam

1. Vyberte **spojky**, které mají stejný význam jako spojka **i když**: a) třebaže, b) když, c) přestože, d) ačkoli, e) protože, f) neboť.
2. Ke každému slovu uveďte slovo **nadřazené** a **podřazené**: a) jazyk, b) příslovce, c) pes, d) řeka. K uvedeným slovům doplňte slova **souřadná**.
3. Uveďte **věcný** a aspoň jeden **mluvnický** význam slov: a) slon, b) (na) návsi, c) leckterému, d) tři. Vysvětlíte, proč je řešení u 4. slova komplikované.
4. Vyberte slova **jednoznačná**: a) skokan, b) sfinga, c) koleno, d) kraj, e) okr.
5. Rozlište, zda uvedená slova přenesla svůj význam **metaforicky** či **metonymicky**: a) lístek, b) damašek, c) hřebíček, d) jádro, e) volt, f) stolička, g) psaní, h) stráž.
6. Uveďte význam **obrazných** spojení: a) těžký chleba; b) dobré bydlo; c) je to lazar; d) vlčí mák; e) stadion skandoval; f) jsem jedno ucho.
7. Doplňte **příslloví**: a) Koho chleba jíš..., b) Kdo chce kam..., c) Máš-li škodu... d) Darovanému koni...
8. Rozlište typy obrazného pojmenování (**hyperbola**, **kontrast**, **personifikace**, **metafora**): a) větve tiše sténají; b) stokrát jsem jej odbyl; c) na líci měla čerstvé perly bolesti; d) Rozárko, holka protivná!
9. Které slovo **významově** nepatří do řady: a) makrela, b) olejovky, c) losos, d) sled'.
10. Určete **vztah** mezi dvojicemi výrazů a vytvořte podobné dvojice: a) auto – garáž, b) prachy – peníze, c) tělo – buňka, d) nemoc – angína.

Řešení a vysvětlení III.A:

1. a) třebaže, c) přestože, d) ačkoli. *Pomocí spojky i když připojujeme větu přípustkovou, spojka má význam „připuštění nečekané situace“. Můžeme např. vytvořit souvětí se spojkou i když (Je vidět, i když je malý.) a zkusit ji nahradit dalšími spojkami (metoda substituce).*
2. a) komunikace – jazyk – němčina, b) slovní druhy – příslovce – tam, c) šelma – pes – jezevčík, d) vodní tok – řeka – Vltava. *Slovo nadřazené vyjadřuje obecnější význam, slovo podřazené význam užší, detailnější, konkrétnější. Slova souřadná vyjadřují významy náležející do určité kategorie (např. ovoce: jablka, hrušky, meruňky, ...).*
3. Věcný (lexikální) význam: *co dané slovo označuje, co vyjadřuje, jakou máme představu o realitě, kterou pojmenováváme tímto slovem* (např. slon – živočich, na návsi – uprostřed vesnického náměstí, leckterému – komukoliv, tři – počet kusů; rozkaz od slovesa třít). Mluvnické významy (podstatných) jmen: *pád, číslo, rod, životnost, vzor*. Mluvnické významy sloves: *osoba, číslo, způsob, čas, rod, vid* (někdy i třída a vzor). Slovo tři je tzv. *homonymum*, můžeme jej pochopit ve dvou různých významech.
4. b) sfinga, e) okr. *Většina slov v češtině je mnohoznačná (mnohovýznamová). Menší část slov (např. odborná slova, slova cizího původu, názvy, citoslovce) má jen jeden význam.*
5. Metafora: a) lístek, c) hřebíček, d) jádro, f) stolička. Metonymie: b) damašek, e) volt, g) psaní, h) stráž. *Metafora je přenesené užití slova na základě vnější podobnosti pojmenovaného předmětu (tvar, podoba). Metonymie je přenesené užití slova na základě vnitřní souvislosti mezi jevy (damašek – město, látka původem z tohoto města; volt – vynálezce, fyzikální jednotka; psaní – činnost, výsledek této činnosti; stráž – činnost, označení člověka, který ji provozuje).*
6. Obrazná spojení *nesmíme chápat doslovně* (např. černý pasažér, bílá vrána, černá ovce, psí víno): a) těžká práce, těžce vydělané peníze, b) pohodlný, dobrý život, c) je nemocný, d) rostlina, e) skandovali lidé na stadionu, f) pozorně poslouchám.
7. Příslloví *vyjadřuje zkušenost, lidovou moudrost (slouží k poučení)*: a) ... toho píseň zpívej, b) ... pomozme mu tam, c) ... o posměch se nestarej, d) ... na zuby nehleď.
8. a) personifikace, b) hyperbola, c) metafora, d) kontrast. *Personifikace je polidštění (např. neživý předmět + lidská vlastnost; pyšná tabule), hyperbola je nadsázka, zveličení (sto roků v šachtě žil), metafora je tvarová souvislost významů slov (oko, ucho, žebříček), kontrast je protiklad (Bůh – člověk, světlo – tma).*
9. b) olejovky. *Jedná se o výrobek, nikoli druh ryby.*
10. a) auto parkuje v garáži (*lod' – přístav, letadlo – hangár*), b) argotické synonymum (*kérka – tetování, tác – tisícikorunová bankovka, chlupatý – policista; argot je mluva zločinců*), c) tělo se skládá z buněk (*abeceda – hlásky, atom – elektron, věta – slova*), d) angína je jedna z nemocí (*ovoce – jablko, známka – jednička, předmět – čeština*).

III.B Slovní zásoba, slovo a jeho význam

1. Určete význam spojek (**odporovací, stupňovací, vylučovací, důsledková**):
a) nadto, b) nebo, c) proto, d) však.
2. Rozlište **věcný** význam slov: a) strhat – ztrhat, b) směnit – změnit, c) shlédnout – zhlédnout, d) stěžovat – ztěžovat, e) sužovat – zužovat.
3. Určete, zda jde o **epitaf, přísloví, pranostiku** či **aforismus**: a) *Možek je nástroj, jímž myslíme za ty, co myslí, že myslí.* b) *Zde leží básník, jenž miloval svět.* c) *Na svatého Jiří vylézají hadi, štíři.* d) *Nechval dne před večerem.*
4. Rozlište slova **značková** a **popisná**: a) holub, b) bludiště, c) Miroslav, d) žoužel.
5. Vyberte **zvukomalebná** slova: a) pískle, b) hú, c) anděl, d) úmysl, e) chichotání.
6. Ke každému slovu napište vhodné **sousloví** a volné spojení slov: a) pokoj, b) zub, c) zastávka, d) průkaz, f) úhel, g) auto.
7. Vyberte **homonyma**: a) topit, b) oko, c) kolej, d) běloch, e) vál, f) masový.
8. Rozlište **neologismy, historismy** a **archaismy**: a) řemdi, b) plazma, c) hokynář, d) škrpál, e) biopotraviny, f) trdlice, g) čeledín, h) kantor, j) spořitelna.
9. Doplňte vynechané části **frazeologismů**: a) *Kdo po mně kamenem, ...* b) *... pod nohy,* c) *Jak si kdo ustele, ...* d) *Chudoba cti ...,* e) *Chytrost nejsou ...,* f) *Zdání ...*
10. Z básně vypište **metaforu, personifikaci** a **kontrast**: *Stromy zdraví svatvečer – pudrem zdobí tvář – havrani nesou zprávy – jesle objímá zář.*

Řešení a vysvětlení III.B:

1. a) nadto – stupňovací, b) nebo – vylučovací, c) proto – důsledková, d) však – odporovací. *Spojky řadíme podle funkce do dvou skupin (podřadící – připojují větu vedlejší k větě hlavní, souřadící – připojují větu stejného druhu). Spojky souřadící navíc můžeme dělit i podle významu (vyjadřují tzv. poměr mezi větami). Význam spojky nejlépe poznáme, vytvoříme-li si krátká souvětí (Je malý, nadto není slyšet. Jsi připravený, nebo ne? Venku je zima, proto se dobře obleč. Přiletěl čert, byl však docela neškodný.).*
2. a) strhat – odstranit, směr dolů, ztrhat – poškodit námahou, b) směnit – vyměnit něco na něco, změnit – udělat jinak, c) shlédnout – dolů, zhlédnout – podívat se (na film), d) stěžovat (si) – být nespokojený, ztěžovat – činit těžkým, komplikovat, e) sužovat – trápit, zužovat – dělat užším.
3. a) aforismus – *hlubší myšlenka, neotřelý nápad*; b) epitaf – *nápis na náhrobku*; c) pranostika – *zkušenost s počasím*; d) přísloví – *lidová moudrost, zkušenost*.
4. značková – holub, žoužel; popisná – bludiště, Miroslav. *Slova značková (prvotní, nemotivovaná) nelze odvodit od jiných slov (tuha, dům, traktor). Slova popisná (motivovaná) bývají utvořena od základových slov (značkových), s jejichž pomocí můžeme vyjádřit jejich význam (blud-iště – místo, kde se bloudí; Miro-slav – ten, který slaví mír, svět).*
5. a) pískle, b) hú, e) chichotání. *Slova zvukomalebná (onomatopoická) se snaží zachytit slyšený zvuk. Často mívají zvláštní hláskovou stavbu (drnčet, húúú, skřipat, žbuch) nebo porušují pravidla češtiny (chichi).*

6. **Sousloví**: a) obývací pokoj, dětský pokoj, b) zub moudrosti, třenový zub, c) zastávka na znamení, autobusová zastávka, d) občanský průkaz, průkaz brance, f) úhel pohledu, pravý úhel, g) osobní auto. *Sousloví je ustálené slovní spojení (prostřednictvím několika slov označujeme jednu skutečnost nebo několik skutečností rozlišujeme; hroší kůže, kyselina mravenčí, stav beztlíže, vést válku). Volné spojení slov je jakékoli jiné spojení s daným slovem (ošklivý pokoj, pokoj Jindřicha, dej mi pokoj, pokoj v hotelu).*
7. a) topit, c) kolej, e) vál, f) masový. *Homonymie (na rozdíl od metafor a metonymie) je zcela náhodná podoba slov bez jakékoli vnitřní nebo vnější souvislosti. Můžeme rozlišovat homonyma úplná – podobnost ve všech tvarech slova (topit – v kamnech, v řece; kolej – ubytovna, kolejnice) a částečná – podobnost v jednom tvaru (vál – vanout, vál na nudle, masový – maso, masa lidí).*
8. neologismy – plazma, biopotraviny, spořitelna; historismy – řemdi, trdlice, čeledín; archaismy – hokynář, škrpál, kantor. *Neologismy jsou slova (relativně) nová, nově utvořená, pojmenovávající novou skutečnost. Historismy (slova historická) označují věci, vztahy ad., které se už nepoužívají, zanikly. Archaismy (slova zastarávající a zastaralá) jsou nahrazeny novějšími, vhodnějšími slovy (hokynář – prodáváč, škrpál – bota, kantor – učitel).*
9. a) *Kdo po mně kamenem, já po něm chlebem.* b) házet klacky pod nohy, c) *Jak si kdo ustele, tak si lehne.* d) *Chudoba cti netratí.* e) *Chytrost nejsou žádné čáry.* f) *Zdání klame.*
10. personifikace – stromy zdraví, havrani nesou, zář objímá; metafora – pudr (sníh), objímá (line se kolem); kontrast – večer x zář, pudr x havran. *Metafora je přenesené užití slova na základě vnější podobnosti předmětu (tvarová souvislost). Personifikace je přenos lidských vlastností, lidské činnosti na neživé předměty, zvířata, rostliny, abstraktní pojmy. Kontrast je opak, protiklad.*

probráno 1. 10. 2025

III.C Slovní zásoba, slovo a jeho význam

1. Rozlište **metaforu** a **metonymii**, vysvětlete jejich princip: a) stráž, b) noha.
2. Rozlište slova **neutrální, kladně** a **záporně** zabarvená: a) fracek, b) malovat, c) chlast, d) píďalka, e) osůbka, f) Anče, g) čumět, h) vlast, i) hajat.
3. Proč může být slovo **žrát** zabarveno neutrálně i záporně?
4. Vysvětlete význam **rčení**: a) *zlatý hřeb*, b) *chytit příležitost za pačesy*, c) *mít kliku*, d) *leštit kliky*, e) *pozdě bycha honit*, f) *mít svázané ruce*, g) *otloukat o uši*, h) *vést žabomyši války*.
5. Rozlište **příslví, rčení, pranostiku, přirovnání**: a) *přijít s křížkem po funuse*, b) *užvaněná jako papoušek*, c) *Medardova kápě – 40 dní kape.*, d) *Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem*.
6. Rozlište slovo **hovorové, odborné, básnické, nářeční, knižní** a **neutrální**: a) jenž, b) oř, c) pivo, d) mlén, e) praktický, f) roznout.

7. Vytvořte **synonyma**: a) květen, b) bílý, c) pozorovat, d) ofsajd, e) tady, f) ale, g) au, h) výsadkář.
8. Vytvořte slovní spojení, v nichž slova **silný** a **pevný** a) budou synonyma, b) nebudou synonyma.
9. Vytvořte **synonymickou řadu** na základě uvedených slov: a) křičí, b) malý, c) vítr, d) pršet.
10. Tvořte **antonyma**: a) chytrost, b) slunečno, c) silný, d) ven, d) veselí.

Řešení a vysvětlení III.C:

1. stráž – metonymie, noha – metafora. *Metaforu definujeme jako přenesené užití slova na základě vnější podobnosti předmětů* (hvězda, klobouk, pouzdro, jablko, oko, ucho, knoflík). *Metonymie je přenesené užití slova na základě vnitřní souvislosti* (stráž – děj > člověk; drobnost – vlastnost > věc, watt – člověk > jednotka).
2. neutrální – malovat, píďalka, vlast; kladně citově zabarvená – osůbka, Anče, hajat; záporně citově zabarvená – fracek, chlast, čumět. *Neutrální slova nenesou žádné citové zabarvení, slova kladně citově zabarvená (lichotivá) a slova záporně citově zabarvená (hanlivá, zhrubělá) takové zabarvení (významový posun) nesou* (pes – pejsek, čumáček, pejsánek; pes – psisko, čokl, potvora).
3. Petr žere. – záporné zabarvení, Kráva žere. – neutrální. *Pokud slovo žere použijeme pro označení lidské činnosti, vyjadřujeme se hanlivě, hrubě.*
4. zlatý hřeb – vrchol, chytit příležitost za pačesy – využít situace, mít kliku – mít štěstí, leštit kliky – donášet nadřizenému, pozdě bycha honit – je pozdě, je zbytečné naříkat, mít svázané ruce – nemít možnost něco udělat, otloukat o uši – často připomínat, vést žabomyši války – vést zbytečné spory.
5. přijít s křížkem po funuse – rčení; užvaněná jako papoušek – přirovnání; Medardova kápě – 40 dní kape. – pranostika; Kolik řeči umíš, tolikrát jsi člověkem. – přísloví. *Přísloví vyjadřuje lidovou moudrost. Rčení se přísloví podobá, vychází ale z přirovnání; je to spíše obrazné vyjádření, ozdoba řeči (rčení není věta, bývá často založeno na infinitivu). Přirovnáním vyjadřujeme porovnání dvou jevů (prostřednictvím slov jako, nad, než). Pranostika obsahuje výrok o počasí.*
6. jenž – knižní, oř – básnické, pivo – neutrální, mlén – nářeční, praktický – odborné, rožnout – hovorové.
7. květen – máj, bílý – běloučký, bělounký, bělavý, bělostný, pozorovat – sledovat, koukat, ofsajd – postavení mimo hru, tady – tu, zde, ale – však, avšak, zato, au – ouvej, ach, výsadkář – parašutista. *Synonyma jsou slova stejného nebo podobného významu (nemusí se zcela významově překrývat).*
8. silný člověk x pevný člověk; silný, pevný provaz. *Synonyma se nemusí zcela významově překrývat.*

9. křičí – řve, burácí, malý – drobný, nepatrný, vítr – vichr, uragán, pršet – mrholit, kapat. *Synonyma se v synonymické řadě od slova základního (často neutrálního, dominanty) liší nějakým příznakem, často např. intenzitou.*
10. chytrost – hloupost, slunečno – oblačno, silný – slabý, ven – dovnitř, veselí – smutní (veselí lidé – smutní lidé), smutek. *Antonyma jsou slova opačného významu (musí se jednat o stejný slovní druh nebo slovní spojení).*

IV.A Slovní zásoba, obohacování slovní zásoby

1. Která slova byla vytvořena **odvozováním**: a) vyskočit, b) aj., c) samoživitelka, d) školník, e) Jana, f) ofsajd.
2. Rozlišete příklady **odvozování, zkracování, skládání a přejímání**: a) ČSR, b) horkokrevný, c) nasypat, d) podkolenka, e) charakter, f) šedomodrý, g) víkend, h) atd.
3. Jak se nazývají podobná slovní spojení: nákupní horečka, Achillova pata.
4. Vytvořte **přechýlená** slova: a) ministr, b) student, c) Pavel, d) kouzelník, e) zpěvák, f) viník.
5. Vyberte **zkratková slova**: a) Sazka, b) atp., c) ČVUT, d) ČR, e) Čedok, f) Pofis.
6. Vytvořte vhodná slovní spojení: a) kropící – kropící, b) nosní – nosný, c) srdeční – srdečný, d) Werichův – werichovský.
7. Vytvořte tvar **příčestí trpného a činného**: a) péct, b) tisknout, c) rozbít, d) vyrazit, e) vypustit, f) koupit.
8. Vyberte **mnohoznačná** (mnohovýznamová) slova: a) myš, b) monitor, c) ragby, d) štít, e) akademie, f) savci.
9. Doplňte i/y, která **pravidla** pro zápis i/y využijeme: d__skotéka, tr__buna, c__kl__sta, d__stopie, pol__h__stor, h__sterie, f__latelie, gen__ální.
10. Doplňte do frazeologismů **vlastní jména**: v rouše ____, je jako malej ____, dopadli jako sedláci u ____, objevit ____, spadl jsi z ____, dobře jako za krále ____, pamatuj na ____, nouze naučila ____, housti.

Řešení a vysvětlení IV.A:

1. a) vyskočit, d) školník, e) Jana. *Při odvozování vytváříme nové slovo (slovo odvozené) pomocí předpony, přípony nebo koncovky ze slova základového. Společná část obou slov se nazývá slovo tvorný základ (skočit – vyskočit, školní – školník, Jan – Jana). Změnu Jan – Jana na vyšších školách označujeme za konverzi.*
2. Odvozování – nasypat, podkolenka; zkracování – ČSR, atd.; skládání – horkokrevný, šedomodrý; přejímání – víkend, charakter. *Skládáním (ze dvou a více slov) vzniká slovo složené (má dva kořeny), zkracováním vytváříme slovo zkratkové (zkratku), procesem přejímání obohacujeme českou slovní zásobu o slova cizího původu.*

3. sousloví. *Jednu skutečnost nazýváme ustáleným slovním spojením (několika slovy; hraboš polní, vést válku, panelový dům, orbitální stanice, kokoška pastuší tobolka). Sousloví můžeme často vyjádřit jedním slovem, většinou však nespisovným (obývací pokoj – obývací).*
4. ministryně, studentka, Pavla, kouzelnice, zpěvačka, vinice. *Přechylování je vytváření ženského rodu z rodu mužského.*
5. Sazka, Čedok, Pofis. *Jedná se o zkratky, které mají charakter slova a většinou vznikají z několika prvních písmen slova (Sázková kancelář, Česká dopravní kancelář, Poštovní filatelistická služba).*
6. a) kropící vůz (účel) – babička kropící zahradu (činnost), b) nosní přepážka – nosný prvek (homofony), c) srdeční záležitost – srdečný pozdrav (homofony), d) Werichův dům – werichovský humor.
7. a) péct – pekl, pečen, b) tisknout – tiskl, tisknut (tištěn), c) rozbít – rozbil, rozbít, d) vyrazit – vyrazil, vyražen, e) vypustit – vypustil, vypuštěn, f) koupit – koupil, koupěn. *Příčestí činné (minulé) končí na -l (slouží k vytvoření minulého času, podmiňovacího způsobu). Příčestí trpné končí na -n nebo -t (vytváříme z něj podmiňovací způsob, podstatné a přídavné jméno slovesné). Nesmíme si plést tvar infinitivu a příčestí trpného na -t, v příčestí trpném bývá krátká hláska (bít někoho – byl doma bit). Příčestí má tvary pro všechny rody a obě čísla (pekl, pekla, peklo, pekli, pekly, pekla – pečen, pečená, pečeno, pečení, pečený, pečená).*
8. a) myš, d) štít, e) akademie. *Většina slov v českém jazyce má několik významů (např. díky přenesení použití prostřednictvím metafor a metonymie). Slova odborná, slova cizího původu a názvy mohou mít pouze jeden význam.*
9. diskotéka, tribuna, cyklista, dystopie, polyhistor, hysterie, filatelie, geniální. *Jedná se o slova cizího původu, proto v nich neplatí česká pravidla psaní i/y. Slovo přebíráme i s cizím pravopisem.*
10. v rouše Adamově (Evině), je jako malej Jarda, dopadli jako sedláci u Chlumce, objevit Ameriku, spadl jsi z Marsu, dobře jako za krále Holce, pamatuj na Navrátila, nouze naučila Dalibora housti.

probráno 8. 10. 2025

IV.B Slovní zásoba, obohacování slovní zásoby

1. Vytvořte **abstraktní** jména: a) čistý, b) chudý, c) mladý, d) bratrský, e) veliký, f) drahý, g) svěží, h) nádherný.
2. Zapište **zkratku**: a) a tak podobně, b) Českomoravská-Kolben-Daněk, c) profesor, d) bakalář, e) firma, f) kapitán, g) International police, h) situační komedie
3. Rozlište jména **účelová** a **dějová**: a) chadící, b) spící, c) sledovací, d) psací, e) mluvící, f) lepící, g) zvedací, h) hrací.
4. Vytvořte **podstatná** a **přídavná jména slovesná**: a) pochválit, b) zestárnout, c) kupovat, d) pobít.

5. Kterým slovotvorným procesem byla vytvořena slova: a) kuchařka, b) policista, c) elektroléčba, d) ČSSD?
6. Mezi kterými slovy je **významový** vztah slovo základové – slovo odvozené: a) doba – podoba, b) slepý – slepice, c) nekouřit – nekuřák, d) vodník – podvodník.
7. Vytvořte **obyvatelská** jména: Praha, Peru, Korea, Jamajka, Brazílie, Morava.
8. Podtrhněte **slovotvorný základ** slov základových a odvozených: a) holit – holič, b) dub – doubek, c) hezký – hezčí, d) padnout – spadnout.
9. Vyberte nesprávné tvrzení: a) Slovotvorný základ a kořen jsou synonyma. b) Spojení „horský hřeben“ je sousloví. c) Slovo „podzámčí“ vzniklo odvozováním. d) Většina slov má více významů.
10. Do frazémů doplňte názvy zvířat: *mlsný jako _____, házet perly _____, mazaný jako _____, šedá _____, bílá _____, Darovanému _____ na zuby nehleď. Starého _____ novým kouskům nenaučíš. Lepší _____ v hrsti než _____ na střeše. Vypadáš jak zmoklá _____.* Dočekej času jako _____ klasu.

Řešení a vysvětlení IV.B:

1. čistota, chudoba, mládí, bratrství, velikost, dražota, svěžest, nádhra. *Abstraktní podstatná jména jsou dle definice názvy dějů, vlastností, vztahů apod. (jména nehmateriální). Vytváří se příponami -ota, -ba, -ství, -í ad.*
2. atp., ČKD, prof., Bc., fa, kpt., Interpol, sitkom. *Zkratky se nevytváří jednotně pomocí jednoho principu, musíme si dát pozor na psaní velkých písmen a teček. Zkratky typu cca, fa nebo pí (firma, circa, paní) vznikají z prvního a posledního písmene, a nepíší se proto za nimi tečky.*
3. **účelová** – chadící, sledovací, psací, zvedací, hrací; **dějová** – spící, mluvící, lepící. *Jména účelová vyjadřují účel nějakého předmětu, k čemu daná věc slouží (v kořenu mají krátké hlásky), jména dějová označují děj, činnost (babička lepící papírové ozdoby). Jména účelová a dějová často tvoří dvojici pojmů lišících se délkou nebo hláskami v kořeni slova (chladící – chladící, sledovací – sledující, psací – píšící, zvedací – zvedající, hrací – hrající).*
4. pochválení – pochválený, zestárnutí – zestárlý, kupování – kupovaný, pobití – pobitý. *Podstatná jména slovesná se vytváří z příčestí činného (končí na -n nebo -t) koncovkou -í (všechna jsou rodu středního, vzor stavení). Přídavná jména slovesná lze vytvořit z příčestí činného, trpného nebo přechodníků koncovkami -ý, -á, -é (vzor mladý).*
5. kuchařka – odvozování, policista – přejímání, elektroléčba – skládání, ČSSD – zkracování.
6. c) nekouřit – nekuřák. *Termíny slovo základové a slovo odvozené pochází z okruhu slovo tvorby (popisují princip vytváření jednoho slova z jiného slova, např. kavárna > kavárník). Ostatní slova mají formálně podobný kořen, významově příbuzná ale nejsou.*

7. Pražan, Peruánec, Korejec, Jamajčan, Brazilec, Moravan. *Obyvatelská jména vytváříme nejčastěji příponami -an nebo -ec. (Tvary typu Pražák, Moravák se považují za hovorové.)*
8. holit – holič, b) dub – doubek, c) hezký – hezčí, d) padnout – spadnout.
Slovotvorný základ je část slova náležející slovu základovému a slovu odvozenému (slovo holič je odvozeno od slovesa holit příponou -č). Ve slovotvorném základu může docházet k hláskovým změnám (změkčení hlásky k na ě; hezký – hezčí).
9. a) Slovotvorný základ a kořen jsou synonyma. *Kořen nalezneme ve všech příbuzných slovech. Termín slovotvorný základ se užívá pro společnou část slova základového a slova odvozeného.*
10. mlsný jako medvěd (kocour), házet perly sviním, mazaný jako liška, šedá myš, bílá vrána. Darovanému koni na zuby nehleď. Starého psa novým kouskům nenaučíš. Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše. Vypadáš jak zmoklá slepice. Dočkej času jako husa klasu.

V.A Tvarosloví, slovní druhy

1. Určete slovní druhy: *Pak by ses bál i toho nejmenšího kluka. Tu a tam bohužel upustil svítilnu, jež pomalu přestávala svítit. Mnohokrát nerad Nejvyššímu oponoval týmiž slovy.*
2. Určete slovní druhy; co mají společného slova: a) *mezi*, b) *se*, c) *červení*, d) *ať*.
3. Který **neohebný** druh není ve výčtu zastoupen: *au, při, ba, ovšem, na, ať*.
4. Užijte jako dva různé slovní druhy: a) *vedle*, b) *večer*, c) *bratrovi*, d) *ale*.
5. Co mají z hlediska dělení slovních druhů společného slova: a) *hezký*, b) *vyšší*, c) *Pavliv*, d) *raný*, d) *tetiččin*.
6. Určete slovní druhy: a) *zase bájí – mou bájí*, b) *jím vše – nenech se jím zmást*, c) *hledí divně – prasklé hledí*, d) *přede hezky – přede dveřmi*.
7. Vyberte **neohebný** slovní druh: a) *usnout*, b) *žeň*, c) *movitý*, d) *vždyť*, e) *Petrův*.
8. Vyberte **ohebný** slovní druh: a) *brzy*, b) *když*, c) *aby*, d) *letem*.
9. Která z číslovek se chová jako neohebný slovní druh: a) *tři*, b) *tříkrát*, c) *trojnásobný*, d) *třetí*, e) *trojí*.
10. Která slova se **skloňují** a která **časují**: a) *lepí*, b) *zlobit*, c) *chytrost*, c) *pije*.

Řešení a vysvětlení V.A:

1. Pak (6) by (5) ses (3) bál (4) i (8) toho (3) nejmenšího (2) kluka (1). Tu (6) a (8) tam (6) bohužel (9) upustil (5) svítilnu (1), jež (3) pomalu (6) přestávala (5) svítit (5). Mnohokrát (4) nerad (2) Nejvyššímu (1) oponoval (5) týmiž (3) slovy (1).
2. Všechna slova mohou být aspoň dvěma slovními druhy: *mezi* – 1, 6, 7 (*na mezi, tak si sedni mezi, mezi lidmi*); *se* – 3, 7 (*diví se, se sestrou*); *červení* – 1, 2 (*červení vyhráli, červení hokejisté vyhráli*); *ať* – 8, 9 (*Řekl mi, ať zazpívám. Ať se práší za kočárem!*)

3. příslovce. *Neohebný slovní druh nemění svůj tvar, nemá tedy koncovku. Slova musíme posuzovat ve větném kontextu: au – citoslovce, při – předložka (ale také tvar slova pře, podstatné jm.), ba – spojka, ovšem – spojka, na – předložka, ať – částice.*
4. vedle – 6, 7 (*sedí vedle, sedí vedle Vendy*); večer – 1, 6 (*krásný večer, přijď večer*); bratrovi 1, 2 (*dej to bratrovi, bratrovi přátelé*); ale – 8, 9, 10, (*malý, ale šikovný, Ale to snad ne! Ale, ale, ty zlobíš...*).
5. Jedná se o přídavná jména, tudíž ohebné slovní druhy.
6. a) *zase bájí – mou bájí* (sloveso, podstatné jméno), b) *jím vše – nenech se jím zmást* (sloveso, zájmeno), c) *hledí divně – prasklé hledí* (sloveso, podstatné jméno), d) *přede hezky – přede dveřmi* (sloveso, předložka).
7. vždyť (spojka, částice). *Ostatní slova mají koncovky, jedná se o ohebné slovní druhy (mohou díky koncovkám měnit svůj tvar).*
8. letem (1. p. let, podstatné jméno). *Ostatní slova nemění svůj tvar, nemají koncovky. Slovo letem může být ve větě také ustrnulé příslovce (Studuji letem světem.).*
9. třikrát. *Číslovky vznikly shromážděním slov s číselnými významy do jednoho slovního druhu. Kromě uvedené číslovky můžeme ostatní skloňovat podle vzorů ohebných slovních druhů (tři – vz. kost, trojnásobný – vz. mladý, třetí – vz. jarní, trojí – vz. jarní).*
10. skloňování – chytrost, časování – lepí, zlobit, pije. *Tzv. jména se skloňují (podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky), slovesa se časují. Slovo lepí bychom mohli pochopit ve starším významu a považovat je za přídavné jméno (lepí chlapci = krásní chlapci).*

probráno 15. 10. 2025

V.B Tvarosloví, slovní druhy

1. Určete slovní druhy: a) *jednou dávno navštívil jednoho jedince*, b) *kdo z nich je v právu*, c) *první pán si jí ani nevšiml*, d) *tenhle je spravedlivý, neb má uznání ke každé zásluze*, e) *a co sníh!*
2. Určete slovní druh, užijte jako jiný slovní druh: a) *strýcovi kamarádi*, b) *ale to ne!*, c) *vedoucí to zařídil*, d) *zdraví máš jen jedno*.
3. Vypište neohebná slova, určete jejich druh: *Řekni včas, kam se zase chystáš? Ne, nic mi snad není. Kočka náhle hop přes stezku.*
4. Určete slovní druhy: a) *raněný sténal* – byl *raněný*, b) *bílí vyhráli* – majitel *bílí* *dům* – všichni *bílí* *hráči*, c) *je, ta je krásná*, d) *položte ho poděl – poděl cesty*.
5. Užijte jako zadaný slovní druh: a) *ho* (zájmeno, citoslovce), b) *největší* (příd. jméno, podstatné jméno), c) *září* (podstatné jméno, sloveso), d) *jak* (podstatné jméno, příslovce).
6. Určete slovní druhy: a) *Neprohradila, proč plakala*. b) *Bylo jasné, co by chtěl*. c) *Snad se dozvíme, kolikrát zvítězili*. d) *Ne Jan, nýbrž Václav jest jméno mé*.

7. Určete slovní druhy (v zákl. tvaru): *se, potom, takový, trojí, než, remízek, trochu, by, nemocen, zpívat, že, zase, svoje, káž, nějaký, jako, několikanásobný, jenž.*
8. Jak se poznají a) zájmena, b) částice, c) příslovce, d) slovesa?
9. Které slovní druhy se primárně pojí s podstatnými jmény?
10. Vyberte nesprávně určený slovní druh: a) *bylo mu teplo* – příslovce, b) *jí to nedávej* – zájmeno, c) *domů není dost* – podst. jméno, d) *však já ho dostanu* – spojka.

Řešení a vysvětlení V.B:

1. **a)** jednou (6) dávno (6) navštívil (5) jednoho (4) jedince (1), **b)** kdo (3) z (7) nich (3) je (5) v (7) právu (1), **c)** první (4) pán (1) si (3) jí (3) ani (9) nevšiml (5), **d)** tenhle (3) je (5) spravedlivý (2), neb (8) má (5) uznání (1) ke (7) každé (3) zásluze (1), **e)** a (9) co (9) sníh! (1)
2. strýcovi – přídavné jméno (*dej to strýcovi – podstatné jméno*), ale – částice (*malý, ale hezký – spojka*), vedoucí – podstatné jméno (*cesta vedoucí na jih – přídavné jméno*), zdraví – podstatné jméno (*zdraví mě – sloveso, zdraví lidé – přídavné jméno*).
3. včas, kam, zase – příslovce; ne, snad – částice; náhle – příslovce, hop – citoslovce, přes – předložka.
4. raněný – podstatné jméno, přídavné jméno; bílí – podstatné jméno, sloveso, přídavné jméno; je – citoslovce, sloveso; podél – příslovce, předložka.
5. dej mi ho (zájmeno) – ho ho, zasmál se (citoslovce); největší kamarád (přídavné jméno) – největší na mě zavolal (podstatné jméno); září je měsíc (podstatné jméno) – měsíc září (sloveso); jak divoký je tur (podstatné jméno) – jak se máš (příslovce).
6. proč – příslovce, co – zájmeno, kolikrát – číslovka, nýbrž – spojka. *Spojovat věty v souvětí umí všechny uvedené slovní druhy (nejčastěji ovšem spojky). Příslovce a zájmena spojující věty řadíme do kategorie vztažných slov.*
7. se – zájmeno (předložka), potom – příslovce, takový – zájmeno, trojí – číslovka, než – předložka (spojka), remízek – podstatné jméno, trochu – příslovce, by – sloveso, nemocen – přídavné jméno, zpívat – sloveso, že – spojka (částice), zase – příslovce, svoje – zájmeno, káž – částice, nějaký – zájmeno, jako – příslovce, několikanásobný – číslovka, jenž – zájmeno.
8. Zájmena zastupují podstatná jména (ukazují na ně, spojují věty). Částice uvádí zvláštní druh vět (ať, necht, káž, aby, kdyby) nebo do věty vkládají např. nejistotu (snad, asi), hodnocení (bohužel), přitakání nebo zápor (ano, ne), vytýkají nebo shrnují (zvláště, zejména) atd. Příslovce uvádí tzv. bližší okolnosti děje (odpovídají na otázky typu kde, jak, kdy...). Slovesa vyjadřují děj nebo stav.
9. podstatná jména (*sešit Petra*), přídavná jména (*blízký přítel*), zájmena (*ten muž*), číslovky (*troje housle*)
10. však – částice. *Podle významu uvedeného slovního spojení se jedná o větu zvolací (zvolání, výkřik), na jejímž počátku často bývá částice.*

VI.A Tvarosloví, podstatná jména

1. Určete **vzory** a **životnost** jmen: a) *houslista*, b) *Novotný*, c) *pan průvodčí*, d) *leden*.
2. Rozlište **životná** a **neživotná** slova: a) *hmyz*, b) *sněhulák*, c) *stenotypista*, d) *dav*.
3. Použijte slova v **konkrétním** a **abstraktním** významu: a) *psaní*, b) *stráž*, c) *cesta*, d) *drobnost*.
4. Vyberte slovo, které není **hromadné**: a) *uhlí*, b) *žactvo*, c) *hmyz*, d) *hromada*.
5. Vyberte **pomnožná** jména: a) *lyže*, b) *ledviny*, c) *Čechy*, d) *vlasý*, e) *nůžky*.
6. Vytvořte 2. pád: a) *aroma*, b) *kupé*, c) *datum*, d) *nuncius*, e) *Korea*, f) *humus*.
7. Užijte zadaný tvar ve větách: a) *houslista* (1. p., č. mn.), b) *Jan Václav Rosa* (6. p., č. j.), c) *pan Moravec* (5. p., č. j.), d) *středisko* (6. p., č. mn.).
8. Kterým pádům odpovídá **tvar** slova: a) *obrazy*, b) *nůše*?
9. Určete **mluvnické významy** slov: a) *kuňkání žáby*, b) *průvodcům se nedaří*.
10. Vytvořte 2. pád a určete vzor: a) *Stýblo*, b) *Purkyně*, c) *Janů*, d) *Kníže*.

Řešení a vysvětlení VI.A:

1. houslista – předseda, slovo životné; Novotný – vzor mladý, životné; pan průvodčí – vzor jarní, životné; leden – vzor les (hrad), neživotné. *Životnost určujeme výhradně u mužského rodu např. pomocí vzorů. Vzory životné – pán, muž, předseda (paňáca), soudce; vzory neživotné – hrad (les), stroj. U slov, která svým tvarem ukazují na původní přídavné jméno, si můžeme životnost odůvodnit shodou s přísudkem v minulém čase (Novotní přišli; průvodčí vystoupili – shoda podle rodu mužského životného).*
2. hmyz, dav – neživotná; sněhulák, stenotypista – životná. *Další možnosti, jak určit životnost a neživotnost u mužského rodu je srovnání 1. a 4. pádu. Jména životná mají různé tvary (sněhulák – vidím sněhuláka), jména neživotná stejné tvary (hmyz – vidím hmyz).*
3. přišlo mi psaní (konkrétní) – psaní dopisu (abstraktní); stráž usnula (k) – držím stráž (a); cesta lesem (k) – životní cesta (a); dal mi drobnost (k) – drobnost postavy (a). *Podle definice dělíme podstatná jména na konkrétní (názvy osob, zvířat, rostlin, věcí) a abstraktní (názvy dějů, vlastností, stavů, vztahů apod.). Některá slova mohou mít v různém kontextu jednou abstraktní, podruhé konkrétní význam.*
4. hromada. *Jména hromadná se vyskytují jen v čísle jednotném, číslo množné nemají. Často končí na -í, -oví, -ctvo, -stvo. Významově představují nějaký souhrn. Na rozdíl od obecných podstatných jmen, která mají obě čísla (jedna hromada – dvě hromady), se pojí s číslovkami druhovými ve smyslu základního počtu (nikoli dvě žactva, ale dvojí žactvo).*
5. Čechy, nůžky. *Jména pomnožná se vyskytují pouze v čísle množném, číslo množné v tomto případě označuje i jednu věc. Při počítání u nich užíváme číslovky*

- druhé (jedny kalhoty, dvojce nůžky). Jména obecná mají obě čísla (jedna lyže – dvě lyže, jedna ledvina – dvě ledviny, jeden vlas – dva vlasy). Rozlišujeme pouze číslo jednotné a množné (žádné číslo pomnožné neexistuje).
6. aroma – aromatu; kupé – kupé (nesklonné); datum – data; nuncius – nuncia; Korea – Korey, Koreje; humus – humusu. Jedná se o slova přejatá. U některých odtrháváme cizí zakončení a pak slovo skloňujeme podle českých vzorů (dat-um, nunci-us), některá rozšiřují svůj kmen (arom-at-u), jiná se již zapojila do českého systému a českou koncovku přidáváme za cizí zakončení (humusu, kaktusu). Jména na -ea mohou mít dvě zakončení (Korey – vzor ženy, Koreje – vzor růže). Některá slova nesklloňujeme (filé, kupé, želé).
7. houslisté hrají; vyprávím o Janu Václavu Rosovi; pane Moravče, pojd'te k nám; pracujeme ve střediscích (střediskách). Slova na -ita, -ista, -an mají v čísle množném spisovnou koncovku -é (houslisté, Pražané), zakončení -i (houslisti, Pražani) je hovorové. Zakončení -ovi užíváme, pokud je o možné, až u posledního jména v názvu (o panu Františku Vavrečkovi, nikoli pánovi Františkovi Vavrečkovi). Jména na -ec mají v 5. pádu zakončení -če (otče!, Moravče!), jména na -ce zanechávají zakončení -ce (pane soudce!). Jména na -isko mohou mít v 6. pádu dvě zakončení.
8. obrazy – 1. p. č. mn., 4. p. č. mn., 5. p. č. mn. a 7. p. č. mn.; nůše – 1. p. č. j., 2. p. č. j., 5. p. č. j., 1. p. č. mn., 4. p. č. mn., 5. p. č. mn. Používání stejných koncovek v různých pádech označujeme jako homonymii (tvarová homonyma).
9. kuňkání záby – 2. pád, č. j., rod ženský, vzor žena; průvodcům se nedaří – 3. pád, č. mn., rod mužský životný, vzor soudce. Životnost určujeme výhradně u mužského vzoru. Na pořadí určovaných kategorií nezáleží.
10. Stýblo – Stýbla (vz. pán), Purkyně – Purkyně (soudce), Janů – Janů (nesklonné), Jana (pána), Kníže – Kníže (soudce), Knížete (kuřete). I jména a příjmení zařazujeme ke vzorům pomocí srovnání zakončení 1. a 2. pádu č. j.

probráno 22. 10. 2025

VI.B Tvarosloví, podstatná jména

- Rozlište slova pomnožná, hromadná, látková a obecná: Hradčany, kamení, kameny, sníh, dobytek, káva, brusle, játra, Budějovice, včelstvo, mouka, boty.
- Vytvořte druhý pád a určete vzory slov: a) Goldoni, b) Goethe, c) Mazovski, d) Aischylos, e) Nikolajevič, f) Abuladze, g) Trockij.
- Určete pády a vzory slov: a) hajným, b) února, c) kočímu, d) filé, e) vstupném.
- Určete mluvnické významy slov: a) vzbuzují u diváků, b) pochopil jeho zívnutí.
- Vytvořte 5. p. č. j.: a) zástupce, b) chlapec, c) bača, d) pan Gregor.
- Opravte nesprávné tvary: a) se dvěma ženami, b) nerozumím pracem, c) potýkáme se s mnohými riziky, d) v tom Olomouci, e) několik nových hřišť, f) mezi myšima.
- Rozlište abstraktní a konkrétní slova: a) vzduch, b) nenávisť, c) dělání, d) stolička.

- Určete rod a životnost: a) hezké děvče, b) oči jí zářily, c) davy se hrnuly, d) strážě u skladiště, e) Obrazy z dějin národa českého.
- Užijte ve větách jako podměty; věty budou v minulém čase: a) beránci – beránky, c) ledoborci – ledoborce, c) dny – dni – dnové.
- Užijte ve větách: a) oči, b) oka, c) nohami, d) nohama.

Řešení a vysvětlení VI.B:

- obecná** – kameny, brusle, boty; **hromadná** – kamení, včelstvo, dobytek; **pomnožná** – Hradčany, játra, Budějovice; **látková** – sníh, káva, mouka. Jména obecná (většina podstatných jmen) mají číslo jednotné i množné. Jména hromadná mají pouze číslo jednotné, často končí na -í, -ovi, -ctvo a -stvo. Jména pomnožná se vyskytují pouze v čísle množném. Jména látková označují ingredience, jednotlivé složky směsi látky. Jako pomůcku můžeme užít číslovky (jedna brusle – dvě brusle = jméno obecné; jeden dobytek – dva dobytci, dobytčové = jméno hromadné). Jména hromadná a pomnožná užívají číslovky druhové ve smyslu základní číslovky (dvojce játra, troje kalhoty).
- Goldoni – Goldonih (vz. ten), Goethe – Goetha, Goetheho (pán, ten), Mazovski – Mazovského (mladý), Aischylos – Aischyla (pán), Nikolajevič – Nikolajevič (muž), Abuladze – Abuladzeho (ten), Trockij – Trockého (mladý). Jména cizího původu zařazujeme k českým vzorům (vzor ten náleží k zájmeným vzorům, na ZŠ se učí hlavně v souvislosti se jmény cizího původu). Občas si musíme představit teoretické české zakončení (Mazovski jako *Mazovský, Trockij jako *Trocký) nebo odtrhnout cizí zakončení (Aischyl-os) a pak přidat českou koncovku.
- hajným – 7. p. č. j. / 3. p. č. mn. (vzor mladý); února – 2. p. č. j. (les, příp. jazyk); kočímu – 3. p. č. j. (jarní); filé – nesklonné slovo (nemá vzor); vstupném – 6. p. č. j. (mladé). Jeden tvar podstatného jména může označovat různé pády (tzv. tvarová homonymie). Některá podstatná jména se se skloňují podle vzorů mladý a jarní, slova typu chléb, únor ad. můžeme na ZŠ řadit ke vzoru hrad nebo les.
- vzbuzují u diváků – 2. pád, č. mn., rod mužský životný, vzor pán; pochopil jeho zívnutí – 4. pád, č. j., rod střední, vzor stavení.
- zástupce – zástupce!, chlapec – chlapče!, bača – bačo!, pan Gregor – pane Gregore! Jména na -ec mají v 5. pádu zakončení -če (otče!, chlapče!), jména na -ce zanechávají zakončení -ce (pane soudce!). Slovo bača náleží ke vzoru předseda (přesněji k měkkému podvzoru paňáca). Při oslovování musíme používat patřičné zakončení; pražské tvary (pane Gregor! pane Kapusta!) považujeme za obecné, tj. nespisovné.
- dvěma, pracím, riziky, té, hřišť, myšmi. Všechny správné tvary vycházejí ze vzorů (práce jako růže, riziko jako město, hřiště jako moře, myš jako kost) a pravidel (měkké zakončení Kroměříž, Dobříš, Olomouc = rod ženský). U číslovky dva zůstaly zachovány staré dvojnásobné tvary (1. dva, 2. dvou, 3. dvěma, 4. dva, 5. dva!, 6. dvou, 7. dvěma), žádný tvar typu *dvěma není spisovný.

7. abstraktní – dělání, nenávisť; konkrétní – vzduch, stolička. *Podstatná jména konkrétní jsou názvy osob, zvířat, rostlin a věcí, jména abstraktní názvy dějů, vlastností, vztahů atp. Slovo vzduch označuje věc, tedy jde o jméno konkrétní.*
8. děvče – rod střední, oči – ženský, davy – mužský, neživotný, stráž – ženský, národa – mužský, neživotný. *Při určování rodu si pomáháme ukazovacími zájmeny (to děvče, ty oči, ta stráž – ty strážce). Slovo oko je v čísle jednotném rodu středního (to oko), v čísle množném bud' zůstává v rodu středním (ta oka), nebo přechází k rodu ženskému (ty oči, vz. kosti) a označuje tzv. párové části těla. Životnost určujeme např. podle vzorů (životné – pán, muž, předseda, paňáca, soudce; neživotné – hrad, les, stroj).*
9. beránci běželi – beránky pluly oblohou; ledoborci vyrazili – ledoborce vyrazily; dni uběhly, dny uběhly, dnové uběhli. *Některá jména mají dvojí životnost (ti ledoborci, ty ledoborce), i když znamenají stejnou věc. Některá slova mají díky změně životnosti různé významy (ti beránci – zvířata, ty beránky – mraky). Slova dni a dny mají stejnou shodu v minulém čase (dni i dny uběhly), slovo dnové (básnické slovo) shodu životnou (podobně jako pánové pracovali, hrobové se otvírali, větrové duli).*
10. oči se jí leskly, oka na punčoše, stůl se třemi nohama, kopala nohama ve vodě. *Rozlišujeme tzv. párové části lidského těla (oči, uši, ramena, ruce, nohy, kolena, prsa) a označení neživých věcí (ukazovaly ručičkami – hodiny, mávalo ručičkama – malé dítě).*

VII.A Tvarosloví, přídavná jména

1. Určete **druhy** a **vzory** přídavných jmen: a) nemocen, b) nejvyšší, c) tetin, d) měkoučký.
2. Vytvořte **jmenné tvary** pro všechny tři rody: a) ochotný, b) živý, c) šťastný, d) hotový.
3. Určete pád, číslo, rod, vzor: a) na všech hezčích stromech, b) proti Petřinu svědomí.
4. Vysvětlete významový rozdíl: a) otcova péče – otcovská péče, b) werichovský humor – Werichův humor.
5. Vytvořte **2. stupeň** přídavných jmen: a) úzký, b) blízký, c) řídký, d) jednoduchý, e) ďábelský, f) měkký, g) dobrý, h) zlý, j) vlhký, k) drahý, l) dlouhý.
6. Vytvořte slovní spojení, vysvětlete významový rozdíl: a) listový, b) listnatý, c) listinný, d) listovní.
7. Užijte ve větách jména **účelová** a **dějová**: a) balící – balící, b) žehlicí – žehlicí, c) vzdělávací – vzdělávající.
8. Utvořte přídavné jméno: a) (Praha) rodáci, b) (Rožmberk) výrobci, c) (Hradec Králové) občané, d) (Rusko) lovci, e) (Curych) hokejisté, f) (Písek) hody.
9. Použijte ve větách jako podstatné a přídavné jméno: a) Pavlovi, b) Jirkovy.

10. Vysvětlete význam přídavných jmen: a) je prudší povahy, b) vezmi si lepší šaty, c) přihrávka nebyla nejpřesnější, d) je to ta silnější paní, f) přistoupil starší pán, g) připrav se na delší cestu.

Řešení a vysvětlení VII.A:

1. nemocen – jmenné přídavné jméno, vzor mlád; nejvyšší – měkké, vz. jarní; tetin – přivlastňovací, vz. matčin; měkoučký – tvrdé, vz. mladý. *Přídavná jména rozlišujeme do druhů podle koncovek (tvrdá mají trojí zakončení -ý, á, -é; měkká pouze -í). Přídavná jména přivlastňovací tvoříme z podstatných jmen podle vzorů otcův a matčin. Přídavná jména jmenná vznikají z přídavných jmen tvrdých odtržením koncovky -ý a někdy také změnou kořenové hlásky (mlád, stár, nemocen, mrtev, povinen).*
2. ochotný – ochoten, živý – živ, šťastný – šťasten, hotový – hotov. *Podobně jako tvrdá přídavná jména mají i jména jmenná trojí zakončení v čísle jednotném i množném (mlád, mlád, mládo – mládi, mlády, mláda). Používají se výhradně v přísudku (Babička byla tehdy mláda.)*
3. na všech hezčích stromech – 6. p., č. mn., r. mužský neživotný, vz. jarní; proti Petřinu svědomí – 3. pád, č. j., r. střední, vz. matčin. *Kategorie přídavných jmen určujeme podle podstatného jména, se kterým se přídavné jméno pojí, pouze vzory mají přídavná jména odlišné.*
4. otcova péče – péče konkrétního otce, otcovská péče – péče podobná péči vlastního otce; werichovský humor – humor podobný humoru pana Wericha, Werichův humor – humor známého herce pana Wericha.
5. úzký – užší (3. st. nejužší), blízký – bližší, řídký – řidší, jednoduchý – jednodušší, ďábelský – ďábelštější, měkký – měkčí, dobrý – lepší, zlý – horší, vlhký – vlhčí, drahý – dražší, dlouhý – delší. *Stupňování (vytváření tvaru označujícího vyšší míru vlastnosti) náleží k tzv. odvozování (vytváření nového slova pomocí předpony, přípony nebo koncovky ze slova základového). Výchozím pravidlem je, že se v češtině při odvozování až na výjimky hlásky neztrácejí, často se ovšem mohou skupiny zdvojených (jednoduch-ý, jednoduš-ší, nej-jednoduš-ší). Některá příd. jména se stupňují nepravidelně (dobrý, lepší), některá příd. jména zakončená na -ký mají ve 2. stupni zakončení -čí (plytčí, trpčí, hebcí, hezcí, křehčí, křepčí, lehčí, měkčí, mělčí, tenčí).*
6. listové těsto – připomíná list, listnatý les – list (základní význam slova), listinný úpis – úpis v podobě listiny (listu papíru), listovní tajemství (dopisní tajemství).
7. balící papír – babička balící dárky; žehlicí prkno – žehlicí ženy; vzdělávací ústav – ústav vzdělávající učitele. *Přídavná jména účelová označují účel (určení, smysl) nějaké věci (balící papír je určený k balení). Jména dějová vznikají ze sloves, často se dávají za podstatné jméno a vyjadřují probíhající děj (babička teď právě provozuje žehlení – babička žehlicí šátky).*

8. pražští rodáci, rožmberští výrobci, královéhradečtí občané, ruští lovci, curyšští hokejisté, písecké hody. *Při odvozování pomoci přípon -ský, -ší (-cký, -čtí) se často mění hlásky (Praha – pražský). Nikdy se nepiší skupiny -ss- (ruský), -cs- (hradecký), analogicky se podle tvarů čísla jednotného tvoří i číslo množné (ruský – ruští, olomoucký – olomoučtí). Ve jménech německého původu se vynechávají hlásky k, g (rožmberští, hamburský). Původem dvouslovná jména někdy obrací pořadí slov (Nový Jičín – novojičínští, Hradec Králové – královéhradečtí). Jedná se o přídavná jména obecná, všechny tedy píšeme s malým počátečním písmenem.*
9. dej to Pavlovi (1) – Pavlovi kamarádi (2); pozvali manžele Jirkovy (1) – Jirkovy papuče (2). *Podstatná jména stojí samostatně a koncovky jim udělujeme dle vzorů (dej to Pavlovi jako pánovi). Přídavná jména se vážou na podstatné jméno (otázky jaký, který, či), často si při psaní koncovky můžeme pomoci ukazovacím zájmenem (TI Pavlovi kamarádi, TY Jirkovy papuče).*
10. je prudší povahy – rychle se rozčílí, vezmi si lepší šaty – ne běžné, ale ani ne nejlepší; příhrávka nebyla nejpřesnější – nebyla přesná; je to ta silnější paní – (mírně) obézní, přistoupil starší pán – pán za vrcholem svých sil, připrav se na delší cestu – dlouhou cestu.

probráno 5. 11. 2025

VIII.A Tvarosloví, zájmena

- Vyberte slova, která nepatří mezi zájmena: *jaký, hezký, sám, když, jeho, kdosi, žádný, onen, co, jak, ledaskdo, svůj, se, tento, někdo, nikdo, někdy, každý.*
- Určete druhy zájmen ve cvičení 1.
- Užijte ve větách zájmeno **který** jako a) tázací, b) vztažné.
- Vytvořte věty s uvedenými tvary zájmen: a) mě, b) mně, c) ji, d) jí, e) naši, f) naší, g) sebou, h) s sebou.
- Vyberte správně určené pořadí zájmen ve větě **S něčím podobným snad nebojoval nikdo z mých přátel.**: a) neurčité, osobní, b) záporné, přivlastňovací, c) neurčité, záporné, přivlastňovací, d) neurčité, neurčité, přivlastňovací.
- Určete pád, číslo, rod a vzor: a) kamarád, kterému slíbili, b) vašimi úmysly, c) nikoho neviděl, d) jejích kytarách.
- Doplňte tvar vztažného zájmena **jenž**: a) dívka, ... se mi líbí, b) kabát, v ... běhala venku, c) táta, ... mě vychoval, d) děti, ... mi bylo líto.
- Pod kterým bodem jsou uvedena jen zájmena neurčitá: a) žádný, nikdo, jenž, onen; b) něco, sebe, tentýž, ty; c) někdo, kterýsi, každý, něčí.
- Opravte mluvnické chyby: a) *neměli sebou žádné jídlo*, b) *kapr s sebou házel*.
- Určete slovní druhy: *Jé*, to *je* její, *nech je* být; *jí* velmi pomalu, *jí* se nezabývej; jak se *má má* nejlepší tužka; *nesnese se se* sestrou; zastav se *tu, tu* mi nedávej.

Řešení a vysvětlení VIII.A:

- hezký – přídavné jméno, když – spojka (nebo částice), jak – příslovce (nebo podstatné jméno), někdy – příslovce. *Zájmena mají za úkol nahrazovat podstatná jména (já, ty, on, ..., leckdo, žádný, ...), přivlastňovat jim (můj, tvůj, ...), ukazovat na ně (ten, tento, ...), tvořit otázky (kdo, co, ...) či spojovat věty (kdo, co, jaký, či, jenž).*
- přivlastňovací – jeho; tázací (vztažné) – jaký, co; ukazovací – sám, onen, tento; neurčitá – kdosi, ledaskdo, někdo, každý; záporná – žádný, nikdo.
- Který z nich to byl? (tázací) – Nevím, který z nich to byl. (vztažné) *Tázací zájmeno stojí na počátku věty tázací (je zakončena otazníkem). Vztažné zájmeno spojuje dvě věty v souvětí.*
- Pro mě nic nevař. Dej *mně* jen kousek sýra. Mám ji docela rád. *Jí* se smát nebudeš. Na *naši* zahradu sedl kos. Kos zpívá na *naši* zahradě. Kapr *sebou* házel. Vezmi s *sebou* i Květu. *Tvar mě píšeme ve 2. a 4. pádu (můžeme jej nahradit tvarem mne), tvar mně ve 3. a 6. pádu (ve 3. pádu jej lze nahradit tvarem mi). Při psaní délky zájmen si pomáháme ukazovacími zájmeny (ji – tu dívku, jí – té dívce, na tu naši zahradu, na té naší zahradě). Spojení s sebou píšeme ve smyslu vzít s sebou, vytvořit společenství. Sebou se píše po slovesech vyjadřujících pohyb těla, ve smyslu být si jistý nebo dotýká-li se mne to.*
- c. *S něčím (neurčité) podobným snad nebojoval nikdo (záporné) z mých (přivlastňovací) přátel.*
- kamarád, kterému slíbili – 3. pád, č. jednotné, rod mužský životný, vzor mladý; vašimi úmysly – 7. pád, č. množné, rod mužský neživotný, vzor náš; nikoho neviděl – 4. pád, č. jednotné, rod mužský životný, vzor ten; jejích kytarách – 6. pád, č. množné, rod ženský, vzor jarní. *Mluvnické významy určujeme podobně jako u přídavných jmen podle řídícího podstatného jména. Část zájmen se skloňuje podle vzorů mladý a jarní, část podle zájmenných vzorů ten (tvrdý vzor – ten, tento, tenhle, onen, kdo, někdo, leckdo, ledakdo, kdosi, kdokoli, nikdo) a náš (měkký vzor – náš, váš, on, co, něco, jenž, ledaco, lecco, leccos, cokoli, cosi, nic, všechen).*
- dívka, jež se mi líbí; kabát, v němž běhala venku; táta, jenž mě vychoval; děti, jichž mi bylo líto. *Zájmeno jenž se skloňuje podobně jako zájmeno on. Do věty stačí doplnit správný tvar zájmena on (v něm běhala venku, jich mi bylo líto) a dodat tzv. postfix -ž (v němž běhala venku, jichž mi bylo líto). Tvary 1. pádu je nutno naučit se nazpaměť (jenž – rod mužský, jež – rod ženský a střední). Po předložce se hláska j mění na n [ň] (domy, jichž se to netýká – domy, v nichž bydlím).*
- c) někdo, kterýsi, každý, něčí.
- Neměli s sebou žádné jídlo. Kapr sebou házel.
- Jé*, (citoslovce) to *je* (sloveso) její, nech *je* (zájmeno) být; *jí* (sloveso) velmi pomalu, *jí* (zájmeno) se nezabývej; jak se *má* (sloveso) *má* (zájmeno) nejlepší

tužka; nesnese se (zájmeno) se (předložka) sestrou; zastav se tu, (příslovce) tu (zájmeno) mi nedávej.

IX.A Tvarosloví, číslovky

1. Vyberte spisovný zápis číslovek: a) *padesátšest* – šestapadesát, b) *padesátšest* – šesta padesát, c) *padesát šest* – šestapadesát, d) *padesát šest* – šesta padesát.
2. Zapište slovy číslice: a) 351. člen oddílu, b) rok 1774, c) 206 dnů.
3. Určete druhy číslovek: a) první, b) sto, c) po dvou, d) troje, e) dvakrát, f) několikery, g) trojí, h) mnoho, i) trojnásobný, j) po několika.
4. Zapište tečky za číslicemi: a) 8/5 2019, b) 1 pol. 19 století, c) Praha 3 Žižkov, d) v 16 hodin, e) o 16 hodině, f) cv. 6 na str. 7 dole, g) 6 cv. na 7 str. dole, i) *Ohrožená příroda II*, k) *XII zimní olympijské hry*.
5. Do spojení doplňte číslovky 2, 3, 4, 25: a) na ... rukách měl obvazy, b) 22 bez ..., c) s ... dívkami se znám, d) svěřila se jen ... kamarádkám.
6. Určete pád, číslo, rod a vzor: a) s druhým kamarádem, b) třetím stranám, c) princezna dostala sto pusinek, d) mluvil o miliardě Číňanů.
7. Určete vzory slov: a) jeden, b) oba, c) tisíc, d) stý, e) tisíci, f) trilion, g) tři, čtyři, h) dvakrát, i) paterý, j) obojí.
8. Doplňte do vět: a) dívka kopala (obě nohy), b) stůl s (obě nohy), c) má (2) basy a (3) housle, d) v sále bylo (6) oken a (4) dveře.
9. Vysvětlete význam spojení: a) tři boty – troje boty, b) čtyři pastelky – čtvery pastelky, c) čtvery sánky – čtyři stoly, d) počítal po dvou – zbylo nám po dvou Kč..
10. Vysvětlete význam vět: *Dvakrát se mi tam nechce. Devatero řemesel, desátá bída. Měl tělo v jednom ohni. Byli spolu jedna ruka. Mám to z druhé ruky. Zabil dvě mouchy jednou ranou. Mám sto chutí dát ti pohlavěk. Dvakrát měř, jednou řež. Běžel ostošest. Pleteš páte přes deváté. Dělal první poslední. Jedna vlaštovka jaro nedělá. Přišel za pět minut dvanáct. První vyhrání z kapsy vyhání. Pro jedno kvítí slunce nesvítí. Nesmíš sedět na dvou židlích zároveň. Táta si dal po obědě dvacet.*

Řešení a vysvětlení IX.A:

1. c) padesát šest – šestapadesát. Číslice vyjadřují slova (1 – jedna), v češtině každé slovo zapisujeme zvlášť (728 – sedm set dvacet osm, 6245 – šest tisíc dvě stě čtyřicet pět). Při tzv. německém počítání se obrací pořadí jednotek a desítek, v tomto případě číslovku píšeme jako jedno slovo (jedenadvacet, osmapadesát).
2. 351. člen oddílu – tří stý padesátý první člen oddílu; rok 1774 – rok tisíc sedm set sedmdesát čtyři (rok sedmnáct set sedmdesát čtyři, rok sedmnáct set čtyřisedmdesát); 206 dnů – dvě stě šest dnů.
3. základní – sto, mnoho (kolik?); řadové – první (kolikátý?); druhové – troje, několikery, trojí (kolikery?, kolikery?); násobné – dvakrát, trojnásobný (kolikrát?,

kolikanásobný?); podílné – po dvou, po několika (po kolika?). *Na ZŠ se většinou vydělují číslovky základní (dva), řadové (druhý), druhové (dvojí, dvoje) a násobné (dvakrát, dvojnásobný). Číslovky podílné se pojí s předložkou po (po dvou, po třech). Dále se užívá dělení na číslovky určité (dva, tři) a neurčité (mnoho, několikrát).*

4. 1. pol. 19. století, o 16. hodině, 6. cv. na 7. str. dole, XII. zimní olympijské hry. Tečku uvádíme za číslovkami řadovými (na otázku kolikátý?). Tečku nepíšeme za číslovkami základními (na otázku kolik? – v 16 hodin), za datem napsaným ve zlomku (13/2 2025), za letopočtem, za čísly městských čtvrtí (Praha 3 Žižkov), v názvech dílů knih (*Ohrožená příroda II – ale Český jazyk pro 7. třídu*) a v případech typu cv. 6, par. 8 (správné čtení „cvičení šest“, „paragraf osm“).
5. na dvou (třech, čtyřech, dvacetí pěti, pětadvacetí) rukách měl obvazy; 22 bez dvou, tří, čtyř, dvacet pěti); s oběma (třemi, čtyřmi, dvacetí pěti) dívkami se znám; svěřila se jen dvěma (třem, čtyřem, dvacetí pěti) kamarádkám. Číslovka dva (oba, dvě, obě) nemá vzor, jedná se o pozůstatek dvojnásobného čísla (skloňujeme 1. dva, 2. dvou, 3. dvěma, 4. dva, 5. dva!, 6. dvou, 7. dvěma). Žádný tvar typu „dvěma“ neexistuje! Číslovky tři, čtyři, dvacet pět skloňujeme podle vzoru kost, v některých tvarech mají odlišné zakončení (bez tří, bez čtyř).
6. s druhým kamarádem – 7. p., č. jednotné, rod mužský životný, vzor mladý; třetím stranám – 3. pád, č. množné, rod ženský, vzor jarní; princezna dostala sto pusinek – 4. pád, č. jednotné, rod střední, vzor město; mluvil o miliardě Číňanů – 6. pád, č. jednotné, rod ženský, vzor žena. Číslovky zakončené na -ý a -í se chovají jako přídavná jména a mluvnické kategorie přebírají od svých podstatných jmen. Číslovky typu sto (tisíc, milion, miliarda) mají tvar podstatných jmen a taky se jako podstatná jména chovají.
7. jeden – ten; oba – nemá vzor; tisíc – stroj; stý – mladý; tisíci – jarní; trilion – hrad; tři, čtyři – kost; dvakrát – nesklonné (nemá vzor); paterý – mladý; obojí – jarní.
8. dívka kopala oběma nohama; stůl s oběma nohama; má dvě basy a troje housle; v sále bylo šest oken a čtvery dveře. Číslovka obě nemůže mít v 7. pádu jiné zakončení než oběma (1. obě, 2. obou, 3. oběma, 4. obě, 5. obě!, 6. obou, 7. oběma). Tvary nohama – nohama volíme podle toho, zda hovoříme o živé bytosti, či neživé věci (tzv. párové části lidského těla). Číslovky druhové používáme u podstatných jmen pomnožných ve smyslu číslovek základních (troje housle = 3 kusy, nikoli 3 druhy).
9. tři boty – tři kusy, troje boty – tři páry; čtyři pastelky – čtyři kusy, čtvery pastelky – čtyři balíčky; čtvery sánky – čtyři kusy; čtyři stoly – čtyři kusy; počítal po dvou – počítal dva zároveň, zbylo nám po dvou Kč – každý měl dvě koruny.
10. Dvakrát se mi tam nechce. (moc se mi tam nechce) Devatero řemesel, desátá bída. (dělá moc věci najednou, žádnou nedokončí pořádně, činnost tak končí neúspěchem) Měl tělo v jednom ohni. (velká, intenzivní, palčivá bolest) Byli spolu jedna ruka. (rozuměli si, spolupracovali) Mám to z druhé ruky. (od někoho jiného, předmět byl už používán) Zabil dvě mouchy jednou ranou. (zvládl dvě věci

najednou) Mám sto chutí dát ti pohlavek. (*moc, hodně, velikou chuť*) Dvakrát měř, jednou řež. (*rozmysli si postup práce*) Běžel ostošest. (*velmi rychle*) Pleteš páte přes deváté. (*mluvíš bez rozmyslu, zmateně, chaoticky*) Dělal první poslední. (*všechno, úplně všechno*) Jedna vlaštovka jaro nedělá. (*jeden úspěch neznamena stálý úspěch*) Přišel za pět minut dvanáct. (*na poslední chvíli*) První vyhrání z kapsy vyhání. (*první úspěch vede k přehnané sebedůvěře a prohře*) Pro jedno kvítí slunce nesvíti. (*bolest z nešťastné lásky bude brzy zahalzena jinou láskou*) Nesmíš sedět na dvou židlích zároveň. (*dělat dvě věci zároveň*) Táta si dal po obědě dvacet. (*lehl si na pár minut*)

probráno 12. 11. 2025

X.A Tvarosloví, slovesa

- Určete slovesnou **osobu, číslo, způsob a čas**: a) *Dělejme na tom raději už dnes.* b) *Poohlédnu se po nějakém testu.*
- Ve které větě není použit podmiňovací způsob: a) *Kéž bych se tam také dostal.* b) *Ať tě blechy štípou celou noc.* c) *Aby už nebylo moc pozdě.* d) *Snad by ses na mě nezlobil!*
- Napište v obou variantách trpného rodu: a) *Na modřiny dávají obklady.* b) *Sochu přivezli umělci.*
- Určete druh věty a slovesný způsob: a) *Jeli byste taky na výlet?* b) *Ať se vám vše vydaří.* c) *Nechej ji na pokoji.* d) *Doběhla jsem zase první!*
- Vytvořte zadané tvary: a) *Zeptal jsem se na vše?* (2. os., č. j.), b) *Měl bys jít do divadla.* (1. os., č. mn.), c) *Kdyby si tak pospíšil!* (2. os., č. j.), d) *Může se na tebe spolehnout.* (1. os., č. j.)
- Vytvořte rozkaz v č. jednotném i množném: *poprosit, navozit, vzít, hasit, psát, skákat, podívat se, vidět.*
- Opravte gramatické chyby: a) *Na chléb rád maži margarín.* b) *Nekaž nám ten krásný klid.* c) *Vy by jste ale zasloužili!* d) *Policisté oba pachatele dopadnuli.*
- Ve které větě je použit rod trpný: a) *Rád se koupu při svíčkách.* b) *Pak bychom se byli určitě umístili velmi dobře.* c) *Hledá se Karel.* d) *Daří se nám docela dobře.*
- Napište vidovou dvojici v infinitivu: *sekl, přimrazujeme, napínej, provedou.*
- Do které věty doplníme -y: a) *Děvčata vyběhl__ ven.* b) *Přišl__ jsme včas.* c) *Norsko a Švédsko uzavřel__ smlouvu.* d) *Věrka, Myška i Petřík tam určitě nebyl__.*

Řešení a vysvětlení X.A:

- dělejme – 1. osoba, č. množné, způsob rozkazovací, čas přítomný; poohlédnu se – 1. osoba, č. jednotné, zp. oznamovací, čas budoucí

- b) Ať tě blechy štípou celou noc. *Způsob podmiňovací je složen z pomocného slovesa by (1. bych, 2. bys, 3. by – 1. bychom, 2. byste, 3. by) a přičestí minulého (činného), které končí na -l (dělal). Jestli se jedná o podmiňovací způsob zjistíme, když si vypíšeme z věty celý slovesný tvar, popř. přísudek (bych se dostal, aby nebylo, by ses nezlobil).*
- Na modřiny dávají obklady. – Na modřiny se dávají obklady. Na modřiny jsou dávány obklady. Sochu přivezli umělci. – Socha se přivezla. Socha byla přivezena umělci. *Rod trpný vyjadřuje situace, kdy podmět není původcem děje, jen je dějem zasažen (Maminka dává na dort polevu. – rod činný; Poleva se dává na dort. – rod trpný). Rod trpný (opisný) je složen z přičestí trpného (končí na -n, někdy na -t) a pomocného slovesa být (Úkol je napsán. Úkol byl napsán. Úkol bude napsán.). Rod trpný (zvrtný) používá vyjádření podmětu zasaženého dějem zájmeno se (Úkol se píše. Úkol se psal. Úkol se bude psát.). V rodu trpném (opisném) vyjadřujeme původce děje v sedmém pádu (Úkol byl napsán Petrem.), v rodu trpném (zvrtném) se původce děje vynechává.*
- Jeli byste taky na výlet? (*věta tázací zjišťovací, slovesný způsob podmiňovací*) Ať se vám vše vydaří. (*věta přací, slovesný způsob oznamovací*) Nechej ji na pokoji. (*věta rozkazovací, slovesný způsob rozkazovací*) Doběhla jsem zase první! (*věta zvolací, slovesný způsob oznamovací*) Na ZŠ rozlišujeme věty oznamovací, rozkazovací, tázací, přací a zvolací. Při určování druhu věty musíme vnímat interpunkční znaménko na jejím konci, a hlavně smysl věty (*Šel ven. – oznamovací; Švejku, šel ven. – rozkazovací; Šel ven! – zvolací*). Sloveso může být ve třech způsobech (*oznamovací, rozkazovací a podmiňovací*). Slovesný způsob zjistíme tak, že si z věty vypíšeme sloveso, příp. celý přísudek (*byste jeli – podmiňovací, se vydaří – oznamovací, nechej! – rozkazovací, doběhla jsem – oznamovací*).
- Zeptal ses jí na vše? Měli bychom jít do divadla. Kdyby sis tak pospíšil! Mohu se na tebe spolehnout. *V češtině jsou slovesné tvary jako „jsi se“, „bysme“, „jsi si“ a „můžu“ stále chápány jako nespisovné či hovorové.*
- poprosit – popros, poprosme, poproste; navozit – navoz, navozme, navozte; vzít – vezmi, vezměme, vezměte; hasit – has, hasme, haste; psát – piš, pišme, pište; skákat – skákej, skákejme, skákejte; podívat se – podívej se, podívejme se, podívejte se; vidět – viz, vizme, vizte. *Za rozkazy viz, vizme, vizte se nepíše tečka.*
- a) Na chléb rád mažu margarín. b) Nekaz nám ten krásný klid. c) Vy byste ale zasloužili! d) Policisté oba pachatele dopadli. *Tvar maži chápeme jako zastaralý či přehnaně spisovný. Většina slovesných vzorů v rozkaze neměkčí koncovku (nekaž!). Tvar by jste stále chápeme jako nespisovný (1. bych, 2. bys, 3. by – 1. bychom, 2. byste, 3. by). Kmen sloves rozšiřujeme o -nu- pouze při časování podle vzoru mine (minul, kynul, hrnul, plynul), sloveso dopadnout je časováno podle vzoru tiskl (dopadl, lekl se).*

8. c) Hledá se Karel. *Zájmeno se nevyjadřuje pokaždé rod trpný (zvratný). Vždy musíme posoudit smysl věty a postavení podmětu (zda vykonává činnost, nebo je činností zasažen).*
9. sekl – seknout (sekl), sekat (sekal); přimrazujeme – přimrazovat, přimrazit; napínej – napínat, napnout; provedou – provést, provádět. *Za vidovou dvojici považujeme takovou dvojici sloves, které se liší pouze videm (sekl – sekal, utekl – utíkal, poklekl – poklekal). Slovesný vid se nejlépe pozná v infinitivu. Ve všech tvarech slovesa ovšem funguje pomůcka „stále“, díky které rozpoznáme vid nedokonavý (stále přimrazujeme, stále napínej).*
10. c) Norsko a Švédsko uzavřely smlouvu. *Je-li ve větě několikanásobný podmět rodu středního v čísle jednotném (to Norsko, to Švédsko), píšeme v přísudku (slovese) koncovku -y.*

Při psaní koncovky slovesa v minulém čase (tzv. shoda přísudku s podmětem), musíme dbát na počet a tvar slov v podmětu. a) Děvčata vyběhl__ ven. (ta děvčata vyběhla) b) Přišl__ jsme včas. (my všichni, tedy muži i ženy) d) Věrka, Myška i Petřík tam určitě nebyl___. (Petřík jako představitel rodu mužského životního má v češtině přednost, proto v koncovce slovesa píšeme -i.)

X.B Tvarosloví, slovesa

- Ve které větě je užit **podmiňovací způsob** (druh) **minulý**: a) *Aby už nasněžilo.* b) *Necht' tvá duše v klidu spočine.* c) *Měli bychom mu asi pomoci.* d) *Byl bych se ti odvděčil.*
- Která dvojice obsahuje **hovorový** (nespisovný) tvar: a) *stěžuji si – stěžuju si,* b) *řežou – řezají,* c) *píšu – piši,* d) *chybí – chybějí.*
- Najděte sloveso **nedokonavé**: *zkreslit, kreslil bych, nakreslí, překreslil,*
- Určete slovesný **způsob, čas, rod a vid** sloves: a) *Zastavíte se,* b) *až kdyby příliš plakala.*
- Použijte v minulém čase: a) *táhnout,* b) *minout,* c) *usnout,* d) *počít.*
- Vytvořte zadaný tvar slovesa: a) *vědět – 3. os., mn., podmiň., druh min.;* b) *slepít – 2. os., mn., oznam., bud.;* c) *syčet – 1. os., mn., oznam., bud.;* d) *vyhlásit – 2. os., č. j., rozkaz., bud.*
- Vytvořte **příčestí činné, příčestí trpné, podstatné a přídavné jméno slovesné**: a) *lepit,* b) *soudit,* c) *bít,* d) *sníst.*
- Sloveso převed'te do tvaru **trpného rodu** a) **opisného,** b) **zvratného**: *Drahý taťulda zase opravuje televizi od babičky.*
- Jak se jmenuje zvláštnost užitá v textu: *Pane Věku, chci se jich zeptat, mají mou novou knihu?*
- Vysvětlete význam rčení: *ohrnovat nos, prokázat medvědi službu, udělat kozla zahradníkem, dělat na něco oči, namastit si kapsu, pískat kudlu, vodit za nos, prásknout do bot, padnout do oka, skočit na špek, přiznat barvu, koupit za pět prstů, utáhnout někoho na vařeně nudli, mít oči navrch hlavy, chytit příležitost za*

pačesy, pozdě bycha honit, vytrhnout trn z paty, vjet si do vlasů, vylámat si zuby, co na srdci, to na jazyku.

Řešení a vysvětlení X.B:

- d) *Byl bych se ti odvděčil. Podmiňovací způsob je složený slovesný tvar: skládá se z příčestí minulého / činného (sedl, vedl, měřil) a pomocného slovesa by (bych, bys, by – bychom, byste, by). Základní pomůcka pro rozpoznání podmiňovacího způsobu je právě pomocné sloveso by, které se může svázat se spojkou nebo částicí (Aby bylo hezky!, Chtěla jsem, aby bylo hezky.). Tvar (či druh) přítomný tohoto způsobu je tvořen pouze kombinací příčestí a pomocného by (chtěla bych, šel by, měli bychom), tvar (či druh) minulý obsahuje navíc další pomocné sloveso (byla bych chtěla, byl by šel, byli bychom měli).*
- a) *stěžuji si – stěžuju si. Po hlásce -j- může v češtině jako koncovka následovat pouze -i, nebo -í (stěžuji si, stěžují si). V ostatních dvojicích jsou tzv. dublety, tj. dvojí spisovný tvar slova.*
- kreslil bych. Vid se nejlépe určuje v infinitivu, sloveso má ve všech svých tvarech stejný vid (vidět, viděl, bude vidět, by viděl, být viděn). Nedokonavé sloveso vyjadřuje stále probíhající, neuzavřený děj (malovat, sedět, přicházet). Jako pomůcka se uvádí možnost svázat jej s příslovci stále, „pořád“, ustavičně (stále malovat). Tato pomůcka funguje ve všech možných tvarech slovesa (stále vidět, stále viděl, stále být viděn). Budoucí čas tvoří nedokonavá slovesa pomocí pomocného slovesa být (budu malovat). Dokonavé sloveso vyjadřuje děj jednorázový, nebo nějak uzavřený, omezený (namalovat, sednout, dopsat). Uvedené pomůcky u něj nefungují (~~budu~~ namalovat, ~~stále~~ namalovat).*
- Zastavíte se – způsob oznamovací, čas budoucí, rod činný, vid dokonavý; kdyby plakala – způsob podmiňovací (druh přítomný), čas (neurčuje se), rod činný, vid nedokonavý. V češtině určujeme tři způsoby (oznamovací, rozkazovací, podmiňovací), tři časy (přítomný, minulý, budoucí), dva rody (činný, trpný) a dva vidy (dokonavý a nedokonavý). Pokud to není výslovně stanoveno, u podmiňovacího způsobu nemusíme určovat jeho druh. Podmiňovací způsob platí pro všechny časy, tudíž se u něj čas neurčuje.*
- táhnout – táhl; minout – minul; usnout – usnul; počít – počal. Slovesa uvedená ve cvičení patří do 2. slovesné třídy ke vzorům tiskne, mine a začne (dané učivo už není součástí učiva ZŠ, ale uvedená slovesná tvary musí žáci napsat správně, třebaže neznají princip tvoření minulých tvarů). Jako jednoduchou (ale ne vždy fungující pomůcku) pro slovesa uvedená pod písmeny a) až c) proto uvádíme: pokud vytvoříme tzv. krátký (táhl) a dlouhý tvar (táhnul, tj. tvar s -nu-) slovesa a pokud nám krátký tvar zní „správně, mluvně, uvěřitelně“, je pravděpodobně spisovný (táhl – ~~táhnul~~, minl – minul, ~~usl~~ – usnul).*
- vědět – (oni) by byli věděli; slepit – (vy) slepíte; syčet – (my) budeme syčet; vyhlásit – (ty) vyhlas.*

7. lepit – lepil, (byl) lepen, lepení, lepený; soudit – soudil, souzen, souzení, souzený; rozbít – rozbil, rozbit, rozbití, rozbitý; sníst – snědl, sněžen (sněden), sněžení (snědení), sněžený (sněžený). *Příčestí činné (minulé) končí v češtině na -l (a slouží např. k vytvoření minulého času či podmiňovacího způsobu). Příčestí trpné končí v češtině na -n, výjimečně na -t (a slouží k vytvoření rodu trpného). Podstatné jméno slovesné vytváříme ze slovesa (často z příčestí), vždy končí a -i a náleží ke vzoru stavení (kopat – to kopání, uzemnit – to uzemnění). Přídavné jméno slovesné vytváříme z příčestí koncovkami -ý, -á, -é (roztrhnout – roztržen – roztržený, roztržená, roztrženě).*
8. Drahý taťulda zase opravuje televizi od babičky. (činný) – Televize je opravována drahým taťuldou. (opisný) Televize se opravuje. (zvrtný) *Slovesný rod činný vyjadřuje situaci, kdy podmět ve větě vykonává činnost, je konatelem uvedeného děje (Táta řídil auto. Babička peče cukroví). Rod trpný naopak situaci, kdy podmět činnost nevykonává, je jí zasažen; činitele děje můžeme vyjádřit v 7. pádě (Auto bylo řízeno tátou. Cukroví je pečeno babičkou.). Jako tvar trpný opisný označujeme tvar využívající pomocné sloveso být (být umyt, jsem uzamčen, budeme potrestáni). Jako tvar trpný zvrtný tvar využívající zvrtné zájmeno se (účty se shromáždily, cihly se odnesou). V tomto případě nemůžeme vyjádřit činitele děje (Cihly se odnesou dělníky.).*
9. onikání. *Kromě základní oslovení jednotlivce (ty – tykáni) a skupiny (vy) se v češtině setkáváme s vykáním ve významu společensky slušného oslovení (Vy jste, paní Dvořáková, dnes velmi vtipná.), méně s mykáním např. ve starších textech (My, král Karel, toho jména Čtvrtý, prikazujeme svým poddaným) nebo onkáním (Přeje si pan ředitel něco? místo Prál byste si něco, pane řediteli?).*
10. ohrnovat nos (pohrdat někým), prokázat medvědí službu (způsobit více škody než užitku), udělat kozla zahradníkem (svěřit úkol nevhodnému člověku), dělat na něco oči (myslet si na něco, někoho), namastit si kapsu (vydělat, získat větší obnos peněz), pískat kudlu (trpět nouzí, mít hlad), vodit za nos (klamat, podvádět, lhát), prásknout do bot (utéci, zmizet), padnout do oka (zalíbit se), skočit na špek (nachytat se, nechat se obelstít), přiznat barvu (přiznat se), koupit za pět prstů (ukrást), utáhnout někoho na vařené nudli (snadno oklamat, manipulovat někým), mít oči navrch hlavy (velmi se divit, být velmi překvapený), chytit příležitost za pačesy (chopit se příležitosti), pozdě bycha honit (pozdě něco napravit, udělat), vytrhnout trn z paty (pomoci někomu, zachránit někoho z nepříjemné situace), vjet si do vlasů (pohádat se, poprat se), vylámat si zuby (nezvládnout, nedokázat něco), co na srdci, to na jazyku (být pravdomluvný, mluvit otevřeně)

probráno 19. 11. 2025

XI.A Tvarosloví, neohebné slovní druhy

- Objevte mezi příslovci jiný slovní druh: *zbytečně, daleko, velice, proto, tam, často, kdykoliv, hodně, přátelsky, jakýsi, proč.*
- Určete druhy příslovce uvedených ve cv. 1.
- Slova v závorkách nahraďte příslovečnými spřežkami: *Jezdíme (pravý). (Těžký) usedl. Přišli až (tma). Chodte vždy (čas). Napiš si to (nečistý). Ať nic neprijde (zmar). Vyper to (čistý). Přichází (den). (Celek) je to hodná dívka.*
- Užijte ve větách: a) do hromady – dohromady, b) z části – zčásti, c) za tím – zatím, d) o pravdu – opravdu.
- Určete, se kterými pády se pojí a co znamenají předložky: a) *kromě*, b) *mimo*, c) *proti*, d) *při*, e) *o*, f) *mezi*.
- Určete slovní druh: a) *černý* bez – bez sešitu, b) vedle branky – leží vedle, c) moje místo – místo něj, d) aby přšelo – jí, aby žil, e) vezmi si, na – na stole.
- Co znamenají slovní spojení: a) *kdo s koho*, b) *vzal sešit ze stolu*, c) *vzal sešit se stolu*, d) *nejsem s to dostat svému slovu*.
- Opravte gramatické a pravopisné chyby: a) *Jsi plyšový měďa, mohuli to tak říci.* b) *Byl malinký a proto nedosáhl na stůl.* c) *Je to těžké, a však já to zvládnou.* d) *Říkala mi, abysme raději utekli.*
- Podtrhněte částice: *ne, to jsem nebyl já; jednou takhle na podzim; asi mi to povídala; zejména ty mě štveš; dnes bohužel nemůže, ale prý později ano; a to je mi novinka.*
- Vysvětlete význam přísloví: *Je do práce hrr. Jeden je hot a druhý čehý. Neříkej hop, dokud nepřeskočíš. On teda není žádný hej nebo počkej. Tomu je hej. Namluvil jsem toho až běda. Měl všech pět pé pohromadě. Když kocour není doma, myši mají pré. Jsem z toho úplně hin. Nahoře huj, vespod fuj. Mrtvý prd ví. Kdo si krká, kdo si prdí, ten si jenom zdraví tvrdí.*

Řešení a vysvětlení XI.B:

- jakýsi – zájmeno. *Neohebné slovní druhy nemají koncovky (přídavné jméno snadn-ý, -ý je koncovka; příslovce snadn-ě; -ě je přípona), protože neměnní svůj tvar (jsou neskloňné). Slovo jakýsi svůj tvar mění (jakýsi, jakéhosi, jakémusi, ...).*
- příslovce místa – *daleko, tam; času – často, kdykoliv; způsobu – zbytečně; přátelsky; míry – velice, hodně; příčiny – proto, proč. Příslovce rozlišujeme podobně jako příslovečné určení (místa, času, způsobu, míry a příčiny – úmyslně, proto, důvodně, smíchy, hladu, schválně); dále podle funkce můžeme vydělit příslovce tázací (Jak se máš?) a vztažná (Nevím, jak se máš.).*
- Jezdíme vpravo. Ztěžka usedl. Přišli až potmě. Chodte vždy včas. Napiš si to nanečisto. Ať nic neprijde nazmar. Vyper to dočista. Přichází obden. Vcelku je to hodná dívka. *Příslovečné spřežky vznikají spojení předložky a jiného slovního druhu. V některých případech je píšeme zásadně dohromady (zleva, zprava, doleva, doprava, ztěžka, v čas), v některých rozlišujeme význam původního spojení a spřežky (do hromady = hromada nějakých věcí; dohromady – vcelku, souhrnně, společně).*

4. do hromady – do hromady kopřiv, dohromady – spočítej vše dohromady; z části – z (tého) části hodnocení vyplývalo, zčásti – byl zčásti umazán; za tím – za tím stromem, zatím – zatím se posad'; o pravdu – o pravdu se každý hádá, opravdu – opravdu se popral. *Jedná se o případy, kdy rozlišujeme význam původního spojení a spřežky (do hromady = hromada nějakých věcí; dohromady – vcelku, souhrnně, společně).*
5. kromě – 2. p. (bez něčeho, vyjma něčeho); mimo – 4. p. (bez něčeho, vyjma něčeho); proti – 3. p. (proti opačné straně); při – 6. p. (u něčeho); o – 4. p. (o nějakou věc, směr, cíl) a 6. p. (např. mluvit o něčem); mezi – 4. p. (směřovat do nějakého prostoru) a 7. pád (být v nějakém prostoru).
6. černý bez – podstatné jméno, bez sešitu – předložka; vedle branky – předložka, leží vedle – příslovce; moje místo – podstatné jméno, místo něj – předložka; aby přišlo – sloveso (příp. částice), jí, aby žil – spojka (kombinovaná se slovesem); vezmi si, na – citoslovce, na stole – předložka. *Jedná se o tzv. homonyma, náhodnou podobu slov se zcela odlišným významem. V tomto případě jde o homonyma neúplná (náhodnou podobu jednoho tvaru různých slov).*
7. kdo s koho – kdo koho porazí, kdo získá převahu, kdo zvítězí; vzal sešit ze stolu – vzít z povrchu nebo z úložného prostoru pod stolní deskou; vzal sešit se stolu – vzít z povrchu pryč; nejsem s to dostat svému slovu – nejsem chopen, nemohu.
8. Jsi plyšový měďa, mohu-li to tak říci. Byl malinký, a proto nedosáhl na stůl. Je to těžké, avšak já to zvládnu. Říkala mi, abychom raději utekli. *Spojka -li se připojuje spojovníkem (krátkou čárkou) ke slovesu (chceš-li), má význam „pokud“. Před spojkou a píšeme čárku velmi často tehdy, když se pojí dohromady s jinou spojkou (a tak, a proto, a tedy, a tudíž, a navíc, a nadto). Rozlišujeme dva tvary odporovací spojky „však“ a „avšak“ (nikdy ale nepíšeme „a však“). Sloveso by je uvedeno v nespisovném tvaru (bych, bys, by – bychom, byste, by).*
9. ne, to jsem nebyl já; jednou takhle na podzim; asi mi to povídala; zejména ty mě šteješ; dnes bohužel nemůže, ale prý později ano; a to je mi novinka. *Částice uvádí zvláštní druhy vět (Aby bylo hezky! – přací; A to teda ne! – zvolací), vyjadřuje postoj mluvčího k řečenému – přání, pochybnost, hodnocení, zdůraznění, vytčení (ano, ne, prý, možná, snad, bohužel, zejména), zesiluje význam (jen když se umyješ).*
10. Je do práce hrr. *(chce být rychle hotový, žene se do práce)* Jeden je hot a druhý čehý. *(každý chce něco jiného)* Neříkej hop, dokud nepřeskočíš. *(nepředjímej výsledek práce)* On teda není žádný hej nebo počkej. *(je na vyšší úrovni, musíme se k němu chovat slušně)* Tomu je hej. *(tomu je dobře)* Namluvil jsem toho až běda. *(moc, hodně)* Měl všech pět pé pohromadě. *(myslelo mu to, příp. choval se normálně)* Když kocour není doma, myši mají pré. *(když zmizí autorita, podřízení zlobí)* Jsem z toho úplně hin. *(jsem z toho unavený, hotový)* Nahoře huj, vespod fuj. *(na povrchu hezké, uvnitř zkažené)* Mrtvý prd ví. *(mrtvý nic neví)* Kdo si krká, kdo si prdí, ten si jenom zdraví tvrdí. *(je zdravý, protože mu přirozeně funguje trávicí systém)*

XII.A Skladba, věta a souvětí

- Určete druh věty a slovesný způsob: a) *Nechtěl bys jít sem!* b) *Půjďte s námi?* c) *Tady bych ráda studovala.* d) *Jdeš sem!*
- Přepište správně do přímé řeči, uvozovací věta bude stát na počátku: *Pověděl mi, že to zítra udělá.*
- Změňte v jednočlennou větu: a) *Venku hustě padá déšť.* b) *Šero pokrylo krajinu.* c) *Bolelo mě břicho.* d) *Petr se asi zbláznil.*
- Vyberte větné ekvivalenty: a) *Hlady mu kručelo v břiše.* b) *Reku, k noze!* c) *Já tak dostat nové kolo...* d) *Lije jako z konve.*
- Rozlište druhy tázacích vět: a) *Jdeš zítra na trénink?* b) *Kdo mi odpoví?* c) *Vezmeš si bundu, nebo ne?* d) *Copak jsem vám to neříkal?*
- Doplňte interpunkci: a) *Ne tomu se a říkám to důrazně nebudu věnovat.* b) *Bud' přijdeš včas nebo už s tebou nebudeme počítat.* c) *Z toho co mi řekla soudím že byla jak už to v takových situacích bývá velmi rozrušená.*
- Ve kterém případě bude před **jako** čárka: a) *Vypadal jako by se právě probudil.* b) *Tvářila se jako nevinátka.*
- Určete, zda se jedná o **větu**, nebo **souvětí**: a) *Děti si prohlédly žirafy, opice, i paviáni je zaujali.* b) *Kdo neví, co ho čeká ve velkoměstě, by se měl obrnit trpělivostí.* c) *Navzdory špatnému počasí, trápícímu město už týden, jsme se šli podívat ven.* d) *Jen ti, kteří mají francouzštinu, se mohou přihlásit na zájezd.*
- Z daných vět vytvořte a) souvětí podřadné, b) souvětí souřadné: *Přišlo jaro. Všechno se rozveselilo.*
- Doplňte **interpunkci**: a) *Domy na pravé straně ulice postavené v koloniálním stylu byly zality sluncem.* b) *Vysvědčení vydaná po roce 1980 jsou stále platná.*

Řešení a vysvětlení XII.A:

- Nechtěl bys jít sem! (věta rozkazovací, slovesný způsob podmiňovací) Půjďte s námi? (věta tázací zjišťovací, slovesný způsob oznamovací) Tady bych ráda studovala. (věta oznamovací, slovesný způsob podmiňovací) Jdeš sem! (věta rozkazovací, slovesný způsob oznamovací) *Při určování druhu věty (oznamovací, rozkazovací, tázací, přací, zvolací) se musíme opřít o záměr mluvčího (co věta sděluje a jak to sděluje) a o interpunkční znaménko, kterým je zakončena. Slovesné způsoby (oznamovací, rozkazovací, podmiňovací) určujeme pouze u samotného slovesa bez ohledu na obsah a význam věty (nechtěl bych – podmiňovací, půjdete – oznamovací, bych studovala – podmiňovací, jdeš – oznamovací).*
- Pověděl mi: „Zítra to udělám.“
- Venku hustě padá déšť. – Venku hustě prší. Šero pokrylo krajinu. – Venku se zešeřilo. Bolelo mě břicho. – Bylo mi nevolno. Bylo mi zle od žaludku. Petr se asi zbláznil. – Petrovi straší ve věži. Petrovi haraší na cimbuří. *Podle základních*

větných členů (podmět a přísudek) rozlišujeme věty dvoučlenné (obsahují podmět i přísudek), věty jednočlenné (obsahují pouze přísudek, podmět je formálně nahrazen slovem „ono“) a větné ekvivalenty (neobsahují přísudek; svou formou připomínají věty, ale věta to ve skutečnosti není).

4. b) Reku, k noze! c) Já tak dostat nové kolo... *Větný ekvivalent neobsahuje přísudek (Reku! Sem! Co ty? Jejda...). Samotný infinitiv nemůže vytvořit větu, tudíž být sám přísudkem. Vždy se potřebuje navázat na určité sloveso, např. způsobové (moci, muset, smět, mít povinnost, chtít), fázové (začít, začínat, končit, pokračovat, ...) nebo pomocné (být, bývat). Navíc infinitiv může být několika větnými členy (Stát na jedné noze mě unavuje. – podmět; Učil se hrát na kytaru. – předmět; Přání zůstat zde se mi splnilo. – přívlastek neshodný).*
5. Jdeš zítra na trénink? – tázací zjišťovací Kdo mi odpoví? – tázací doplňovací Vezmeš si bundu, nebo ne? – tázací vylučovací (platí jen jedna z možností) Copak jsem vám to neříkal? – řečnická otázka. *Na ZŠ si vystačíme s rozdílem mezi větou zjišťovací (začíná slovesem, odpovídáme na ni ano, ne) a doplňovací (začíná tázacím slovem, odpovídáme na ni informací, větou, několika slovy).*
6. Ne, tomu se, a říkám to důrazně, nebudu věnovat. (čárka za „Ne“ odděluje větný ekvivalent od zbytku věty; „a říkám to důrazně“ je vsuvka, tu oddělujeme z obou stran) Bud' přijdeš včas, nebo už s tebou nebudeme počítat. (užijeme-li dvoudílnou spojku typu bud' – nebo, ať – nebo, hned – hned, dilem – dilem, ani – ani, doporučujeme je oddělit čárkou) Z toho, co mi řekla, soudím, že byla, jak už to v takových situacích bývá, velmi rozrušená. („co mi řekla“ a „jak už to v takových situacích bývá“ jsou věty vložené, ty oddělujeme z obou stran čárkou)
7. a) Vypadal, jako by se právě probudil. *Príslovce jako může spojovat věty (Mám pocit, jako bych ji ztratil. – označili jsme dva přísudky, jedná se o souvětí), nebo jím začíná tzv. přirovnání, které není větou (Mám hlad jako ty. – příslovečné určení způsobu).*
8. Děti si prohlédly žirafy, opice, i paviáni je zaujali. – souvětí; Kdo neví, co ho čeká ve velkoměstě, by se měl obrnit trpělivostí. – souvětí; Navzdory špatnému počasí, trápícímu město už týden, jsme se šli podívat ven. – věta jednoduchá; Jen ti, kteří mají francouzštinu, se mohou přihlásit na zájezd. – souvětí *Při rozlišování věty a souvětí není rozhodující počet čárek, ale to, zda je v textu obsaženo jedno určité sloveso (jeden přísudek, věta jednoduchá), nebo je jich více (více přísudků, souvětí): 1. si prohlédly, zaujali – dva přísudky, souvětí; 2. neví, čeká, by se měl obrnit – tři přísudky, souvětí, 3. jsme se šli – jeden přísudek, věta; 4. mají, se mohou přihlásit – dva přísudky, souvětí.*
9. Protože přišlo jaro, všechno se rozveselilo. (věta vedlejší příčinná – VH) Přišlo jaro, a tak se všechno rozveselilo. (VH – VH, poměr důsledkový) *Souvětí podřadné obsahuje pouze jednu větu hlavní, věta vedlejší je na větě hlavní závislá. Věta vedlejší vyjadřuje větný člen věty hlavní (kvůli jaru = protože přišlo jaro), dá se na ni zeptat větou hlavní (Proč se všechno rozveselilo?), můžeme ji vyjádřit slovem či několika slovy (Kvůli příchodu jara se všechno rozveselilo). Pro spojení*

věty hlavní a vedlejší se užívají spojky podřadící (že, aby, ...), vztažná zájmena (kdo, co, jaký, ...), vztažná příslovce (jak, kdy, kde, proč, ...) a číslovky (kolik, kolikrát, ...). Souvětí souřadné obsahuje aspoň dvě věty hlavní. Na větu hlavní se nedá zeptat. Mezi větami hlavními se užívají spojky souřadící, které vyjadřují vztah (slučovací – a, i, ani; odporovací – ale, avšak; stupňovací – dokonce; důsledkový – a proto; vylučovací – buď nebo; důvodový / příčinný – neboť, vždyť, totiž).

10. Domy na pravé straně ulice, postavené v koloniálním stylu, byly zality sluncem. Vysvědčení vydaná po roce 1980 jsou stále platná. *V první větě oddělujeme čárkami informaci nedůležitou, nepodstatnou, nadbytečnou pro smysl věty (tzv. přívlastek volný). Ve druhé větě jsou všechny uvedené informace důležité, nic čárkou neoddělujeme (tzv. přívlastek těsný).*

probráno 26. 11. 2025

XIII.A Skladba, základní větné členy

1. Ve které větě není užit přísudek jmenný se sponou: a) Princezna byla krásná jako obrázek. b) Byl jednou jeden král. c) Hans se stal kaprálem jejího veličenstva. d) Eliška často bývala v soutěžích čtvrtá.
2. Ve které z následujících vět je slovo **neděle** podmětem: a) Celá rodina se už těší na neděli. b) Na neděli plánujeme výlet do hor. c) Pojedu k dědečkovi až po neděli. d) Po sobotě vždy následuje neděle.
3. Ve které větě je špatně určený podmět: a) Omluvit se za chyby je dobré. b) Je mi hrozně. c) Dnes by na párty přišel každý. d) Au je zvukomalebné citoslovce.
4. Ve kterých větách jsou zájmena **se**, **si** součástí přísudku: a) Ráda se na mě usmívá. b) Mýval se myje dvakrát denně. c) Narodila jsem se jako princezna. d) Snažím se moc nezlobit. e) Co sis koupila hezkého?
5. Ve které větě sloveso **být** není součástí přísudku: a) Poněkud nejasná je ještě příčina nehody. b) Tento jeho klobouk je vůbec nejslavnější. c) Proto je museli převézt jinam. d) Nahoře na galerii je volno.
6. Který druh podmětu je užit v následujících větách: Co dávají v televizi dobrého? Hlavou zeď neprorazíš. Jména osob píšeme velkými písmeny.
7. Vyberte větu bez podmětu: a) Půjdeš ven? b) Přijít může kdokoli. c) Něco se ti zdálo. d) Straší mu ve věži.
8. Vyberte sloveso **způsobové, fázové, sponové, smyslového vnímání**: a) Vnímala ptáčka sedícího na římse. b) Pavla se přestala svou situací zabývat. c) Mám se ti na výsledky zeptat? d) Den ze dne se stávala hezčí.
9. Vyberte větu s nevyjádřeným podmětem: a) A ten třetí ani nepozdravil! b) Ostré haf mě na chvíli zadrželo. c) Už zase mi ukradla svačinu. d) Così se ti muselo zdát.

10. Doplňte podmět do známých přísloví: a) ... břehy mele. b) ... kopřivu nespálí. c) ... klame. d) ... přináší růže. e) ... předchází pád. f) ... dělá zloděje. g) ... nechodí samo. h) ... všechny rány zhojí. i) ... nerezaví. j) ..., kdo dává, ..., kdo nebere.

Řešení a vysvětlení XIII.A:

- b) Byl jednou jeden král. *Prísudek jmenný se sponou se skládá ze sponového slovesa (být, bývat, stát se, stávat se) a jmenné části (podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno, číslovka, příslovce, např. Princezna byla krásná jako obrázek.). Při určování přísudku se nejprve soustředíme na nalezení plnovýznamového slovesa (tzn. nikoli infinitiv), jmenná část je součástí základního sdělení věty. Bez jmenné části má přísudek jiný význam, nejčastěji „existovat“ (např. Princezna – byla.). Právě tento případ nastal ve větě Byl jednou jeden král. (tedy „žil, existoval“).*
- d) Po sobotě vždy následuje neděle. *Podmět je v češtině až na výjimky v 1. pádu (odpovídá na otázku kdo, co). Obsahuje informaci o tom, kdo něco činí, kdo je zasahován nějakou činností nebo kdo je nositel nějaké vlastnosti.*
- b) Je mi hrozně. *Podmětem může být kterýkoliv slovní druh (v 1. pádu), slova neohebná (Když je spojka podřadící.) a také infinitiv. Infinitiv lze ve funkci podmětu nahradit podstatným jménem v 1. pádu (Omluvit se za chyby je dobré. = Omluva za chyby je dobrá.).*
- a) Ráda se na mě usmívá. c) Narodila jsem se jako princezna. d) Snažím se moc nezlobit. *Slovesa zvrtná se pojí se zájmeny „se, si“ vždy (usmívat se, narodit se, snažit se), nebo aspoň v některém ze svých významů (dívat se, stěžovat si). Zájmena „se, si“ mohou někdy znamenat obrácení se na původce děje a pak se v tradiční skladbě chápou jako předměty (malovat si obrázek = malovat sobě, mýt se ve vaně = mýt sebe, křížovat se v chrámu = sebe).*
- c) Proto je museli převézt jinam. Slovo „je“ může být tvarem zájmena on (ona, ono), nebo tvarem slovesa být (on je). Jedná se o částečné homonymum. *V uvedeném větě je použito zájmeno.*
- podmět všeobecný. *Podmět všeobecný označuje ne zcela konkrétní osobu nebo skupinu lidí (Říkali to v rozhlase. Psali to na internetu.), příp. má platnost pro všechny (přísloví, poučky, návody).*
- d) Straší mu ve věži. *Podmět může být vyjádřený (Petr sedí na pohovce.), nevyjádřený (Sedí na pohovce. = on) a všeobecný (Čiň čertu dobře, ...). Věty jednočlenné podmět vůbec nemají, jeho pozici zastupuje jakési „ono“ („Ono“ mu straší ve věži.).*
- a) Vnímala ptáčka sedícího na římse. – sloveso smyslového vnímání; b) Pavla se přestala svou situací zabývat. – sloveso fázové; c) Mám se ti na výsledky zeptat? – sloveso způsobové; d) Den ze dne se stávala hezčí. – sloveso sponové. *Slovesa smyslového vnímání (vidět, slyšet, cítit, ...), slovesa fázová (začít, začínat, končit, ...), slovesa způsobová (moci, muset, smět, mít povinnost, chtít), sponová (být, bývat, stát se, stávat se). Po slovesech smyslového vnímání bývá často použit*

doplňek (Slyšela babičku chodit po domě.), podle sloves způsobových a fázových poznáme přísudek slovesný složený (Můžeš mámě podat mouku.), slovesa sponová jsou součástí přísudku jmenného se sponou (Hajný se stal nejlepším správcem lesa.)

- c) Už zase mi ukradla svačinu. (ona) *Podmět nevyjádřený známe z kontextu, ze situace, lze jej vyjádřit zájmenem atp. Podmětem může být kterýkoliv slovní druh (třetí – nepozdravil, haf – zdrželo, cosi – se muselo zdát).*
- a) Tichá voda břehy mele. b) Mráz kopřivu nespálí. c) Zdání klame. d) Trpělivost přináší růže. e) Pýcha předchází pád. f) Příležitost dělá zloděje. g) Neštěstí nechodí samo. h) Čas všechny rány zhojí. i) Stará láska nerezaví. j) Hloupý, kdo dává, hloupější, kdo nebere.

probráno 3. 12. 2025

XIII.B Skladba, základní větné členy

- Ve které větě je správně určen **podmět**: a) Vypadá jako páv. b) Páv se neslyšně vznesl nad pole. c) Coby páv se princ necítil moc dobře. d) Chlubivý člověk je takový malý páv.
- Určete **větné členy**: a) hezký princ – byl moc hezký, b) navštívíme hrad – hrad majestátně stál, c) zpívat je zábava – smím si zpívat, d) řehtal jako kůň – kůň řehtal, e) přišel domů – cesta domů, f) vypadal jako srostlý – byl jako srostlý.
- Vyberte větu s **přísudkem jmenným se sponou**: a) Ráda bych se stala majitelkou salonu. b) *Můžeš se odpoledne stavít u Jarmila?*
- Ve které větě je **infinitiv** součástí **přísudku**: a) *Přišla zalít květiny.* b) *Pepa má úkol zalít květiny.* c) *Chtěla bych zalít květiny.* d) *Zalít květiny by bylo dobré.*
- Vyberte správně vypsany **podmět**: a) *Zástupy sportovců se valily do cíle. (sportovců)* b) *Přineseš mi ty knížky? (ty),* c) *Snad by to měl říct lépe. (to)* d) *Výklad začínáme úvodem. (výklad)* e) *Stály tam tisíce lidí. (tisíce)*
- Ve větách podtrhněte **přísudky**: a) *Chci se odpoledne na sluníčku opalovat.* b) *Stryc k nám přijde opravit zásuvku.* c) *Šimon se stával mým nejstarším kamarádem.* d) *Potom jsem se znovu začala věnovat sportu.*
- Rozlište přísudek **slovesný jednoduchý** a **slovesný složený**: a) *Směl bych se dívat na film?* b) *Přišel jsem včas.* c) *Kam byste teď ještě šel, pane Sováku?* d) *Strašidla prostě nejsou.* e) *Teď se bude dívat na film.* f) *Přestala se dívat na televizi.*
- Přísudky převed'te na **jmenné se sponou**: a) *Sestra studuje na gymnáziu.* b) *Výstup na hřeben nás namohl.* c) *Stále si nezvykl na námahu.* d) *Třída zvítězila v turnaji.*
- Která z vět má podmět **nevyjádřený** a která podmět **všeobecný**: a) *Hlavou zed' neprorazíš.* b) *Viděli jsme Kramářovu vilu.* c) *V tomto městě se staví nová hala.* d) *Césare, místo!*
- Opravte známá česká **přísloví**: *Kuj železo, dokud hory přenáší. Líná huba – taky ryby. S poctivostí roste chuť. Vlk se nažral doma nejlépe. Z cizího krev je železná*

košile. Na každém šprochu před večerem. Po bitvě je každý ale zlý pán. Co tě nepálí, rádo se mívá.

Řešení a vysvětlení XIII.B:

1. b) Páv se neslyšně vznesl nad pole. *Byť jsou všechna podtržená slova uvedena v 1. pádu (což je základní poznávací znamení podmětu), musíme také sledovat jejich funkci ve větě. Úkolem podmětu je označit činitele děje (páv jako činitel – se vznesl), někoho, kdo je zasahován nějakou činností nebo kdo je nositel nějaké vlastnosti. V ostatních případech jsou v 1. pádu uvedeny jiné větné členy (jako páv – příslovečné určení způsobu; coby páv – doplněk shodný; je páv – součást přísudku jmenného se sponou).*
2. a) hezký princ – (přívlastek shodný), byl moc hezký (součást přísudku jmenného se sponou); b) navštívíme hrad (předmět) – hrad majestátně stál (podmět); c) zpívat je zábava (podmět) – smím si zpívat (součást přísudku slovesného složeného); d) řehtal jako kůň (příslovečné určení způsobu) – kůň řehtal (podmět); e) přišel domů (příslovečné určení místa) – cesta domů (přívlastek neshodný); f) vypadal jako srostlý (příslovečné určení způsobu) – byl jako srostlý (součást přísudku jmenného se sponou).
3. a) Ráda bych se stala majitelkou salonu. *Přísudek jmenný se sponou se skládá ze sponového slovesa (být, bývat, stát se, stávat se) a jmenné části (podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno, číslovka, příslovce). Bez této jmenné části by měl přísudek (samostatné sloveso sponové) význam „existovat“ (srov. JÁ bych se stala majitelkou X JÁ bych se stala).*
4. c) Chtěla bych zalít květiny. *Infinitiv je součástí přísudku u sloves nedokonavých budoucím čase (Petr bude zalévat květiny. Budeš pást husy. – přísudek slovesný jednoduchý) a po slovesech způsobových a fázových (moci, muset, smět, mít povinnost, chtít – začít, začínat, ...). Spolu s nimi tvoří tzv. přísudek slovesný složený. Jinak infinitiv může být několika větnými členy (přišla zalít – příslovečné určení účelu; úkol zalít – přívlastek neshodný; zalít by bylo dobré – podmět).*
5. e) Stály tam tisíce lidí. (tisíce) *Podmět je v češtině v 1. pádu a nejčastěji vykonává nějakou činnost, je činností zasahován nebo je nositel nějaké vlastnosti (sportovců – přívlastek neshodný; ty – přívlastek shodný; to – předmět; výklad – předmět).*
6. a) Chci se odpoledne na sluníčku opalovat. (přísudek slovesný složený) b) Strýc k nám přijde opravit zásuvku. (přísudek slovesný jednoduchý) c) Šimon se stával mým nejstarším kamarádem. (přísudek jmenný se sponou) d) Potom jsem se znovu začala věnovat sportu. (přísudek slovesný složený)
7. a) Směl bych se dívat na film? – *přísudek slovesný složený*; b) Přišel jsem včas. – *přísudek slovesný jednoduchý*; c) Kam byste teď ještě šel, pane Sováku? – *přísudek slovesný jednoduchý*; d) Strašidla prostě nejsou. – *přísudek slovesný jednoduchý*; e) Teď se bude dívat na film. – *přísudek slovesný jednoduchý*; f) Přestala se zlobit na svého bratra. – *přísudek slovesný složený. Při rozlišování přísudku slovesného jednoduchého a složeného nepočítáme počet slov tvořících*

přísudek, ale sledujeme, zda je součástí přísudku sloveso způsobové (moci, smět, muset, mít povinnost, chtít) nebo fázové (začít, začínat, ...). Toto pravidlo je splněno pouze ve dvou větách (směl bych se dívat; přestala se zlobit).

8. a) Sestra studuje na gymnáziu. – Sestra je studentkou gymnázia. b) Výstup na hřeben nás namohl. – Výstup na hřeben byl namáhavý. c) Stále si nezvykl na námahu. – Stále ještě nebyl zvyklý na námahu. d) Třída zvítězila v turnaji. – Třída byla vítězem v turnaji. Třída se stala vítězem turnaje. *Přísudek jmenný se sponou se skládá ze sponového slovesa (být, bývat, stát se, stávat se) a jmenné části (podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno, číslovka, příslovce). V tomto cvičení nahrazujeme slovesa kombinací slovesa + nějakého jména (studuje – je studentkou).*
 9. a) Hlavou zeď neprorazíš. – *PO všeobecný*; b) Viděli jsme Kramářovu vilu. – *PO nevyjádřený (my). Podmět všeobecný označuje ne zcela konkrétní osobu nebo skupinu lidí (Říkali to v rozhlase. Psali to na internetu.), příp. má platnost pro všechny lidi či situace (přísloví, poučky, návody). Podmět nevyjádřený do věty doplňujeme podle kontextu a souvislosti, příp. pomocí zájmen. Ve větě d) jsou použity tzv. větné ekvivalenty (ekvivalent má podobu věty, ale vůbec neobsahuje sloveso, tudíž se nejedná o větu).*
 10. Kuj železo, dokud je žhavé. Láska hory přenáší. – Líná huba – holé neštěstí. Malé ryby taky ryby. – S poctivostí nejdál dojdeš. S jídlem roste chuť. – Vlk se nažral a koza zůstala celá. Všude dobře, doma nejlépe. – Z cizího krev neteče. Zvyk je železná košile. – Na každém šprochu bývá pravdy trochu. Nechval dne před večerem. – Po bitvě je každý generál. Oheň je dobrý sluha, ale zlý pán. – Co tě nepálí, nehas. Co se škádlívá, rádo se mívá. *Protože se jedná o dvě přísloví spojená dohromady, jsou správným řešením dvě správně formulovaná samostatná přísloví.*
-

XIV.A Skladba, rozvíjející větné členy

1. Znázorněte vazby (vztahy) ve větách: a) V tu chvíli bzučení vzdáleného letadla definitivně ustalo. b) Další by pak mohli sledovat nějaký zápas v televizi.
2. Změňte větu v souvětí, určete druh vedlejší věty: a) Studovala pro znalosti. b) Bez průkazu tě nepustí. c) Pro urážku starostenské nohy nadosmrtně zavřeno. d) Koaly jsou navzdory vzhledu docela milá zvířátka
3. Rozlište větu s příslovečným určením **místa, času, způsobu, míry**: a) Teprve tehdy jsem si jí všiml. b) Štveš mě více než tělocvikář. c) Proč tam nemůžeme pustit rádio? d) Tobě vše říkám zbytečně.
4. Rozlište přívlastky **shodné** a **neshodné**: a) mladý muž, b) cesta ze školy, c) dům dcery, d) chlubil se novým telefonem, e) oblékl zimní kabát, f) přines láhev vína.
5. Ve které větě je zájmeno **se** předmětem: a) Směje se na celé kolo. b) Učeš se, ať vypadáš jako člověk. c) Nese se jako páv. d) Cítím se opravdu dobře.

6. Určete podtržená slova jako **větné členy**: a) Petr byl první. b) První Petr vládl ve středověku. c) Petr přiběhl první. d) První získal pohár. e) Vypadal lépe víc než první.
7. Vyberte větu se správně určeným **předmětem**: a) *Příběh naší medaile je velkolepý.* b) *Bez Pavla soutěž nemá smysl.* c) *Nejradši jsem v dílně s dědou.* d) *Houby sbíráme moc rádi.*
8. Určete **větné členy** ve větě **Dav hrůzně vypadajících lidí obklíčil ubohého i zepředu**: a) hrůzně, b) lidí, c) ubohého, d) zepředu.
9. Slovo **kolem** užitě ve větách jako tři slovní druhy a určete, o jaký větný člen se jedná.
10. Doplňte **přísloví** se **způsobovými** slovesy: a) *Kdo chce s vlky býti, ...* b) *Člověk musí jen zemřít a ...* c) *Umí vzít za ...* d) *Kdo chce moc, ...* e) *Co není v hlavě, ...* f) *Co se doma upeče, ...* g) *..., musí lékař.* h) *Nemusí pršet, stačí, ...* i) *Kdo šetří, ...* j) *Řemeslo má ... – 1. má se doma i sníst. 2. práci. 3. má za tři. 4. musí s nimi výti. 5. když kape. 6. nemá nic. 7. platit daně. 8. Kam nechodí slunce, 9. zlaté dno. 10. musí být v nohou.*

Řešení a vysvětlení XIV.A:

1. V tu (PKs) chvíli (PUČ) bzučení (PO) vzdáleného (PKs) letadla (PKn) definitivně (PUZ) ustalo (PŘ). b) Další (PO) by (PŘ) pak (PUČ) mohli (PŘ) sledovat (PŘ) nějaký (PKs) zápas (PT4) v televizi (PKn).
- 2.a) Studovala pro znalosti. – Studovala, aby měla znalosti. (VV příslovečná účelová) b) Bez průkazu tě nepustí. – Pokud nemáš průkaz, nepustí tě. (VV příslovečná podmínková) c) Pro urážku starostenské nohy nadosmrti zavřeno. – Protože urazil starostenskou nohu, (je zde) nadosmrti zavřeno. (VV příslovečná příčinná) d) Krysy jsou navzdory vzhledu docela milá zvířátka. Krysy jsou docela milá zvířátka, přestože jsou nevzhledná. (VV příslovečná přípustková) *Pokud vyjadřujeme větný člen větou vedlejší, musí mít věta vedlejší stejný význam (tzn. příslovečné určení místa můžeme vyjádřit pouze vedlejší větou místní). K vytvoření věty vedlejší potřebujeme vhodný spojovací výraz a určité sloveso (pro znalosti = aby měla; bez průkazu = pokud nemáš průkaz). Můžeme si také pomoci tzv. odkazovacím výrazem (Studovala pro to, aby měla vlastnosti.).*
3. a) Teprve tehdy jsem si jí všiml. (PU času) b) Štveš mě více než tělocvikář. (PU míry) c) Proč tam nemůžeme pustit rádio? (PU míry) d) Tobě vše říkám zbytečně. (PU způsobu) *Na příslovečné určení se ptáme slovesem (přídavným jménem nebo příslovcem) a vhodnou otázkou (čas – kdy, odkdy, dokdy, jak dlouho, jak často, v kolik, od kolika, ...; místo – kde, kam, odkud, kudy; způsob – jak, jakým způsobem; míra – kolik, o kolik, jak moc, ...).*
4. a) mladý muž – PKs, b) cesta ze školy – PKn, c) dům dcery – PKn, d) novým telefonem – PKs, e) zimní kabát – PKs, f) láhev vína – PKn. *Přívlastek shodný se většinou uvádí před podstatným jménem (hezká slečna), někdy i za ním (otakárek fenyklový, kamarád pijící kofolu), bývá často vyjádřen přídavným jménem,*

- zájmenem nebo číslovkou (příjemná chvíle, jakýkoli přítel, třetí závodník) a shoduje se se svým podstatným jménem v pádu, čísle a většinou i rodu. Přívlastek neshodný bývá většinou za podstatným jménem, se jménem se v daných kategoriích neshoduje. Při skloňování zůstává ve stejném pádu (cesta ze školy, po cestě ze školy). Můžeme jej většinou převést do tvaru přívlastku shodného (cesta ze školy – školní cesta, dům dcery – dceřin dům).*
5. b) Učeš se, ať vypadáš jako člověk. *Slovesa zvratná se pojí se zájmeny „se, si“ vždy (usmívat se, narodit se, snažit se), nebo aspoň v některém ze svých významů (dívat se, stěžovat si). Zájmena „se, si“ mohou někdy znamenat obrácení se na původce děje a pak se v tradiční skladbě chápou jako předmět (malovat si obrázek = malovat sobě; mýt se ve vaně = mýt sebe; křižovat se v chrámu = sebe).*
 6. a) Petr byl první. – součást přísudku jmenného se sponou; b) První Petr vládl ve středověku. – přívlastek shodný; c) Petr přiběhl první. – doplněk shodný; d) První získal pohár. – podmět; e) Vypadal lépe než první. – příslovečné určení míry
 7. d) Houby sbíráme moc rádi. *Na předmět se ptáme slovesem (nebo přídavným jménem) a pádovou otázkou s výjimkou 1. a 5. pádu. Ostatní větné členy (tj. jiné otázky) mají před předmětem přednost (Příběh naší medaile – jaký příběh, PKn; Bez Pavla nemá smysl – za jaké podmínky, PU podmínky; pracuji s dědou – pracuji jak, v jakém společenství, PU způsobu).*
 8. a) hrůzně – PUz, b) lidí – PKn, c) ubohého – PT4, d) zepředu – PUM. *Při určování větných členů užíváme tázací formuli složenou z nějakého slova věty a samotné otázky (vypadající jak, jakým způsobem; jaký dav; koho, co obklíčil; obklíčil i kde, odkud).*
 9. Chlubil se novým kolem. (podstatné jméno – příslovečné určení příčiny) Kolem mě roste les. (předložka – součást příslovečného určení místa) Ráda chodím kolem. (příslovce – příslovečné určení místa) *Přechody mezi příslovci (kolem, okolo, vedle, napříč, ...) a nevlastními předložkami (kolem domu, okolo lesa, vedle mě, napříč polem) se v testech objevuje velmi často. Při určování větných členů si pomáháme otázkou (chlubil jak, z jakého důvodu, z jaké příčiny; kde roste les; kudy ráda chodím).*
 10. a) Kdo chce s vlky býti, *musí s nimi výti.* b) Člověk musí jen zemřít a platit daně. c) Umí vzít za práci. d) Kdo chce moc, *nemá nic.* e) Co není v hlavě, *musí být v nohou.* f) Co se doma upeče, *má se doma i sníst.* g) *Kam nechodí slunce,* musí lékař. h) Nemusí pršet, stačí, *když kape.* i) Kdo šetří, *má za tři.* j) Řemeslo má *zlaté dno.*

probráno 10. 12. 2025

XIV.B Skladba, rozvíjející větné členy

1. Znázorněte vztahy ve větách: *Sousedův Petr se moc hezky těší na prázdniny. Uviděl tam kočku našeho domácího.*

2. Změňte na **přívlastky neshodné** na **shodné** a naopak: a) *stůl ze dřeva*, b) *starosta Londýna*, c) *Mirkovo kolo* d) *babiččiny buchty*, d) *maková buchta*, d) *kavárenská povalečka*.
3. Podtržené **větné členy** vyjádřete větou a určete její druh: a) *Spisovatelova povinnost mi velí* dovést hrdinu do konce. b) *Zaslechl zloděje ve vedlejším bytu*. c) *Přes zákaz vlády se gorily stále loví*. d) *Při vši opatrnosti se nemůže nic stát*.
4. Ve kterém pádu je užit **předmět**: a) *Chlapec třásl stromem*. b) *Dostal jsi i polévku?* c) *Věnovala se mi celý den*. d) *Sešit byl plný poznámek*.
5. Které podtržené slovo je **předmětem**: a) *Rád pracoval nožem*. b) *Vtiskl dalšímu do ruky pravítko*. c) *Sešit Petry je ošklivý*. d) *Pro slzy neviděla na cestu*.
6. Jak se ve větě určují podtržená slova: *Bydleli u horního statku. Přišel si pro dítě. Od včerejšího rána se nevyspal*.
7. Rozlište **přívlastek holý, rozvitý, postupně rozvíjející a několikanásobný**: a) *dívka krásná ve tváři*, b) *ten pěkný kluk*, c) *krásná dívka*, d) *pěkný a milý kluk*.
8. Podtrhněte celý rozvitý **přívlastek**, určete, zda je **volný**, nebo **těsný**: a) *Je to film nepřístupný mládeži do 18 let*. b) *Na mé zahrádce vybudované na terásce bylo příjemně*. c) *Slunce zapadající za lesem ozářilo všechna okna*. d) *Sportovci reprezentující Českou republiku získali 3 cenné kovy*.
9. Použijte jako zadané **větné členy**: a) *Petra (podmět, předmět)*, b) *se (přísudek, předmět)*, c) *cestující (podmět, přívlastek)*, d) *ráno (podmět, příslovečné určení času)*.
10. Určete význam přísloví, určete druhy vedlejších vět: a) *Když se dva perou, třetí se směje*. b) *Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí*. c) *Pes, který štěká, nekouše*. d) *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá*. e) *Plný břich, rozum tich*. f) *Co je šepem, to je čertem*. g) *Nesklízej, cos nezasel*. h) *Nezasel, prý aby mu kroupy nepobily*.

Řešení a vysvětlení XIV.B:

1. Sousedův (Pks) Petr (PO) se (Př) moc (PU míry) hezky (PU způsobu) těší (Př) na prázdniny (Pt4). Uviděl (Př) tam (PU místa) kočku (PT4) našeho (PKs) domácího (PKn). (podmět – on)
2. a) *stůl ze dřeva* – dřevěný stůl; b) *starosta Londýna* – londýnský starosta; c) *Mirkovo kolo* – kolo Mirka; d) *babiččiny buchty* – buchty od babičky; d) *maková buchta* – buchta s mákem; d) *kavárenská povalečka* – povalečka z kavárny. *Pk shodný se se svým řídícím podstatným jménem shoduje v čísle, pádu a většinou i v rodu. Pk neshodný se s podstatným jménem neshoduje, při skloňování nemění svůj tvar (stůl ze dřeva, stolu ze dřeva)*.
3. a) *Spisovatelova povinnost mi velí* dovést hrdinu do konce. – Povinnost, kterou má spisovatel, ... (VV přívlastková) b) *Zaslechl zloděje ve vedlejším bytu*. – Zaslechl, jak zloděj krade ve vedlejším bytě. (VV předmětná) *Přes zákaz vlády se gorily stále loví*. – Přes to, že lov goril byl zakázán, stále se loví. (VV příslovečná přípustková) d) *Při vši opatrnosti se nemůže nic stát*. – Pokud budeme velmi

- opatrní, nic se nemůže stát. (VV příslovečná podmínková) *Větné členy a vedlejší věty vyjadřují stejné (či podobné) informace, proto můžeme větu nahradit větným členem a naopak. Dbáme na to, aby jak VČ, tak VV měly stejný význam.*
4. a) *Chlapec třásl stromem*. (7. pád) b) *Dostal jsi i polévku?* (4. pád) *Věnovala se mi celý den*. (3. pád) d) *Sešit byl plný poznámek*. (2. pád)
 5. b) *Vtiskl dalšímu do ruky pravítko. Na předmět se ptáme slovesem nebo přídavným jménem a pádovou otázkou (s výjimkou otázky na 1. a 5. pád). Přívlastek a příslovečná určení mají před předmětem přednost (pracoval nožem – jak, jakým prostředkem; sešit Petry – či sešit; pro slzy – proč, z jaké příčiny).*
 6. Jedná se o předložky, proto se neurčují samostatně. *Předložky jsou spojeny s podstatným jménem (zájmenem, číslovkou) a určují se spolu s ním (u statku – příslovečné určení místa; pro dítě – předmět; od rána – příslovečné určení času).*
 7. a) *dívka krásná ve tváři* – rozvitý; b) *ten pěkný kluk* – postupně rozvíjející; c) *krásná dívka* – holý; d) *pěkný a milý kluk* – několikanásobný. *Rozvitý větný člen je rozvíjen jiným větným členem, tj. závisí na něm jiný větný člen (krásná – přívlastek; krásná ve tváři – krásná kde?). Přívlastek postupně rozvíjející zužuje svůj význam, mezi jednotlivými složkami se nepiší čárky (kluk – pěkný kluk – ten pěkný kluk). Na větný člen holý nenavazuje žádný jiný větný člen. V případě větného členu několikanásobného dochází ke zmnožení dané pozice (Táta a máma spí. – dva podmínky, pěkný, milý a příjemný kluk – tři přívlastky shodné).*
 8. a) *Je to film nepřístupný mládeži do 18 let*. – přívlastek těsný; b) *Na mé zahrádce vybudované na terásce bylo příjemně*. – přívlastek volný; c) *Slunce zapadající za lesem ozářilo všechna okna*. – přívlastek volný; d) *Sportovci reprezentující Českou republiku získali 3 cenné kovy*. – přívlastek těsný. *Přívlastek volný i těsný se nachází za podstatným jménem. Přívlastek volný můžeme z věty vynechat, aniž by změnila svůj základní smysl, proto se odděluje z obou stran čárkami. Přívlastek těsný nemůžeme z věty vynechat, neodděluje se čárkami.*
 9. a) *Petra se myje*. (podmět) – Viděl jsem Petra (předmět); b) *Ráda se směje* (přísudek) – Petra se myje (předmět, myje sebe); c) *Cestující usnul* (podmět) – Lidé cestující do práce vystupovali z vlaku. (přívlastek); d) *Ráno bylo náročné*. (podmět) – Ráno nakoupím rohlíky. (příslovečné určení času)
 10. a) *Když se dva perou, třetí se směje*. – ze soupeření vytěží zisk někdo jiný (VV podmínková); b) *Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí*. – vrozenou chytrost nelze získat jinak, ani koupit (VV podmětná); c) *Pes, který štěká, nekouše*. – hlasitý a hrozící člověk nemusí být tak nebezpečný (VV přívlastková); d) *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá*. – naše činy a chování se nám vrátí (VV způsobová); e) *Plný břich, rozum tich*. – když je člověk plný jídla, hůře se soustředí na myšlení (VV podmínková); f) *Co je šepem, to je čertem*. – mluvit za zády ostatních je hrubé, nespolečenské, potenciálně podezřelé (VV podmětná); g) *Nesklízej, cos nezasel*. – nepokradeš (VV předmětná); h) *Nezasel, prý aby mu kroupy nepobily*. – je líný, a navíc se vymlouvá (VV příčinná)

XIV.C Skladba, rozvíjející větné členy

1. Kterými větnými členy by mohla být slova: *potom, muži, pánům, zářící, přes zákaz, z Čech, téměř, uklid', hezky, kvůli zdraví*.
2. Určete větné členy: a) Z písku dělali bábovičky. b) Z radosti se dali do práce. c) Vyprávěli si zážitky z prázdnin. d) Z vody vylezla vydra.
3. Vytvořte větu se stavbou: *přívlastek shodný – podmět – přívlastek neshodný – přísudek – předmět – příslovečné určení*.
4. Podtrhněte všechny předměty: a) Ruku držící jej za rameno odstrčil. b) Plný očekávání mi strhl zeď mezi pokoji, a zažil velké zklamání.
5. Větu vedlejší vyjádřete větným členem, určete jeho druh: a) *Nit života, která unikala z ran, se ztrácela v písku pouště*. b) *Lovili lvy přes to, že to bylo zakázáno*. c) *Čekej, dokud se nevrátím*. d) *Mluví se o tom, jak se tam zjevuje strašidlo*.
6. Určete významový poměr mezi větnými členy: a) *hezky, ale složitý*, b) *žáci, rovněž i žákyně*, c) *nejen Honza, i Karel*, d) *chybný, tudíž nepřijatelný*.
7. Určete druhy příslovečných určení: a) Z lásky napsal báseň. b) Uspěl navzdory nedostatku času. c) *Většinou pracuje rýčem*. d) *Krakonoš se mocně nadechl*.
8. Nahradejte vedlejšími větami: a) Přes nepříznivé počasí přišlo mnoho diváků. b) *Neměla srdce někoho nenávidět*.
9. Slova **milý – příjemný** spojte spojkou: a) *důvodovou (příčinnou)*, b) *stupňovací, c) důsledkovou, d) slučovací*.
10. Přeformulujte nevhodně formulované věty a souvětí: *Do prodejny se psy vstup přísně zakázán. Některé rostliny se kvůli minusovým mrazům u nás nepěstují. Na i do vozidla musí nejdříve řidič. U práce bychom měli myslet. Dívku, co jsem hledal, jsme jí dali výhru. Nad sytější černými očima roste přemýšlivé obočí a úplně obyčejný nos. Žák Josef chodí do školy celý týden. Člověk, když si nedá pozor, se mu hned něco stane. Je širší než delší. Teprve nyní se připravili na dlouho připravovaný výstup. Pociťuji uspokojení s dobře vykonanou prací. Musíme zabezpečit zajištění odvozu odpadků*.

Řešení a vysvětlení XIV.C:

1. *potom* – PU času; *muži* – podmět; *pánům* – předmět; *zářící* – přívlastek shodný; *přes zákaz* – PU přípustky; *z Čech* – PU místa; *téměř* – PU míry; *uklid'* – přísudek; *hezky* – PU způsobu; *kvůli zdraví* – PU příčiny. *Při určování větných členů může být první dojem mylný, slova vždy musíme určovat v kontextu věty (Muži odešli. – podmět; Vypadal jako ostatní muži. – PU způsobu; Cestoval z Čech. – PU místa; Cesta z Čech byla smutná. – PK neshodný).*
2. a) Z písku dělali bábovičky. – *PU způsobu* b) Z radosti se dali do práce. – *PU příčiny* c) Vyprávěli si zážitky z prázdnin. – *PK neshodný* d) Z vody vylezla vydra. – *PU místa. Některé předložky jsou dobrým vodítkem při určování větných členů (přes, navzdory – PU přípustky; kvůli – PU příčiny, nebo účelu), jiné nám při určování druhu větného členu nepomohou a musíme použít klasický způsob určování VČ (jakým způsobem dělali, z jakého původu, prostřednictvím jakého*

- prostředku – PU způsobu; proč se dali do práce, z jaké příčiny – PU příčiny; jaké zážitky – PK neshodný; odkud vylezla – PU místa).*
3. *Nový ředitel podniku zvýšil odměny jen nepatrně.*
 4. a) Ruku držící jej za rameno odstrčil. b) Plný očekávání mi strhl zeď mezi pokoji, a zažil velké zklamání. *Na předmět se ptáme slovesem nebo přídavným jménem a pádovou otázkou s výjimkou 1. a 5. pádu (koho, co odstrčil – ruku; držící koho, co – jej; plný koho, čeho – očekávání; strhl komu, čemu – mi; strhl koho, co – zeď; zažil koho, co – zklamání). Ostatní otázky (1. jaký, který, čím – přívlastek; 2. kde, jak, kdy, ... – příslovečné určení) mají přednost a označují jiné větné členy.*
 5. a) *Nit života, která unikala z ran, se ztrácela v písku pouště. – Nit života unikající z ran se ztrácela v písku pouště. – přívlastek shodný; b) Lovili lvy přes to, že to bylo zakázáno. Přes zákaz lovily lvy. – příslovečné určení přípustky; c) Čekej, dokud se nevrátím. – Čekej do mého návratu. – příslovečné určení času; d) Mluví se o tom, jak se tam zjevuje strašidlo. – Mluví se o zjevování strašidla. – předmět. Při převádění vedlejší věty na větný člen vynecháváme spojovací výraz (která, že, dokud, jak), odkazovací výraz (přes to) a musíme odstranit sloveso, nebo jeho informaci vyjádřit jiným slovním druhem (unikat – unikající; bylo zakázáno – zákaz; se nevrátím – návrat; se zjevuje – zjevování). Jako větný člen určujeme vždy jen to slovo, které je základem celé konstrukce.*
 6. a) *hezky, ale složitý – poměr odporovací; b) žáci, rovněž i žákyně – poměr slučovací; c) nejen Honza, i Karel – poměr stupňovací; d) chybný, tudíž nepřijatelný – poměr důsledkový. Tzv. poměr, tj. vztah mezi větami nebo větnými členy, vyjadřujeme pomocí spojek souřadících. Rozlišujeme poměr slučovací (a, i ani, nebo), odporovací (ale, však, avšak), vylučovací (nebo, anebo, buď nebo), stupňovací (nadto, a dokonce), důsledkový (proto, a proto, tudíž) a důvodový (neboť, vždyť, totiž).*
 7. a) Z lásky napsal báseň. – *příslovečné určení příčiny; b) Uspěl navzdory nedostatku času. – příslovečné určení přípustky; c) Většinou pracuje rýčem. – příslovečné určení způsobu; d) Krakonoš se mocně nadechl. – příslovečné určení míry. Na příslovečné určení se ptáme otázkou složenou ze slovesa, přídavného jména nebo příslovce a z tázacího příslovce (proč napsal; navzdory čemu úspěš; jak pracuje, jakým prostředkem; jak hodně se nadechl).*
 8. a) Přes nepříznivé počasí přišlo mnoho diváků. – *Ačkoliv bylo nepříznivé počasí, přišlo...; b) Neměla srdce někoho nenávidět. – Neměl srdce, aby někoho nenáviděla. Při vytváření vedlejší věty potřebujeme vhodný spojovací výraz a sloveso. Větou se snažíme vyjádřit zhruba též význam, jaký má větný člen. Na větný člen a na větu se tudíž můžeme zeptat stejnou otázkou*
 9. *milý, neboť příjemný – poměr příčinný; milý, a navíc příjemný – poměr stupňovací; příčinný, a proto příjemný – poměr důsledkový; d) milý a příjemný – slučovací poměr. Poměry vyjadřujeme prostřednictvím spojek souřadících. Rozlišujeme poměr slučovací (a, i ani, nebo), odporovací (ale, však, avšak),*

vylučovací (nebo, anebo, buď nebo), stupňovací (nadto, a dokonce), důsledkový (proto, a proto, tudíž) a důvodový (neboť, vždyť, totiž).

10. Do prodejny se psy vstup přísně zakázán. – *Do prodejny je vstup se psy přísně zakázán.*; Některé rostliny se kvůli minusovým mrazům u nás nepěstují. – *Některé rostliny se kvůli mrazům u nás nepěstují.*; Na i do vozidla musí nejdříve řidič. – *Na vozidlo i do vozidla musí nejdříve řidič.*; U práce bychom měli myslet. – *Při práci bychom měli myslet.*; Dívku, co jsem hledal, jsme jí dali výhru. – *Dívce, kterou jsem hledal, jsme dali výhru.*; Nad sytě černýma očima roste přemýšlivé obočí a úplně obyčejný nos. – *Nad sytě černými očima roste přemýšlivé obočí, pod nimi výraznou tvář podtrhuje nos.*; Žák Josef chodí do školy celý týden. – *Žák Josef byl tento týden od pondělí do pátku ve škole.*; Člověk, když si nedá pozor, se mu hned něco stane. – *Člověku, když si nedá pozor, se hned něco stane.*; Je širší než delší. – *Je širší než dlouhý.*; Teprve nyní se připravili na dlouho připravovaný výstup. – *Teprve nyní jsme byli hotovi s dlouho připravovaným výstupem.*; Pociťuji uspokojení s dobře vykonanou prací. – *Pociťuji uspokojení z dobře vykonané práce.*; Musíme zabezpečit zajištění odvozu odpadků. – *Musíme zabezpečit odvoz odpadků.*

probráno 7. 1. 2026

XIV.D Skladba, rozvíjející větné členy, přívlastek

1. Ve větě rozlište větné členy holé a rozvité: *Můj sešit dnes leží na pracovním stole.*
2. Přívlastky neshodné změňte ve shodné: a) *To je kolo našeho Mirka.* b) *Šicí stroj je v pokoji u sestry.* c) *S radami od babičky se ve světě neztratíš.* d) *Cesta lodí je příliš pomalá.*
3. Najděte ve větě přívlastky shodné a neshodné: *Doprava na českých silnicích je v letošním roce zvláště ve městech Moravy a Slezska poměrně plynulá.*
4. Podtrženou část změňte ve větu přívlastkovou: a) *Londýn, patřící mezi velkoměsta, leží na Temži.* b) *Obrátil se na nás s prosbou o pomoc.* c) *To je můj rodný dům.* d) *Byl to šramot jako od myši.*
5. Vytvořte Pk postupně rozvíjející: *malá zahrádka, nákladní auto, starý námořník, modrý kabátec.*
6. Vytvořte přívlastek několikanásobný: *malá zahrádka, nákladní auto, starý námořník, modrý kabátec.*
7. Podtrhněte rozvité přívlastek, určete, zda je volný, nebo těsný: a) *Viděl film nepřístupný mládeži do 18 let.* b) *Alik plavčík se k svému pánovi provinile kňučel.* c) *Mozart narozený v Salzburku žil dlouho ve Vídni.* d) *Příliš rychle uběhly chvíle strávené s tímto člověkem.*
8. Přívlastky shodné změňte ve neshodné: a) *Horská úbočí se pokryla sněhem.* b) *Zamkni domovní dveře.* c) *Koupíme novou šatní skříň.* d) *Babička plete vlněný svetr.*

9. Určete, kterým slovním druhem je vyjádřen neshodný přívlastek: a) *úmysl nekouřit,* b) *cesta domů,* c) *zlato pirátů,* d) *sešit od něj.*

10. Rozhodněte, jestli je, nebo není podtržená část věty příslovečné určení místa: *Jízda z kopce mě vždy rozveselila.*

Řešení a vysvětlení XIV.D:

1. a) To se ti asi jen zdálo. b) Co se dá zvládnout dnes, by se nemělo odkládat na zítřek. c) Jak se jmenuješ? (ty) d) Baví mě dívat se na hokej. e) V kině dnes promítají western. (všeobecný) f) Kvetly tam kopretiny, heřmánek, zvonky i blatouchy. *Podmět v češtině bývá v 1. pádu. Rozlišujeme podmět vyjádřený, nevyjádřený a všeobecný. Podmětem může být jakýkoliv slovní druh (Sedět zde se mi líbilo. Haf se ozvalo zpoza stolu.). Podmětem může být celá věta vedlejší, v tom případě chybí podmět ve větě hlavní.*
2. a) Veronika se pomalu stávala nejlepší žákyní naší školy. b) Kočka hop přes plot. c) Byl jednou jeden král. d) Noci bývají v zimě dlouhé. e) Přestaň raději zlobit dědečka. f) Naši kočce se líbí ležet u kamen. g) Zašel si koupit něco k snědku. *Rozlišujeme přísudek jmenný se sponou (věty a, d), přísudek slovesný jednoduchý (věty b, c, f) a slovesný složený (věta e). Přísudek slovesný jednoduchý může být vyjádřen citoslovcem (hop – skočila) nebo plnovýznamovým slovesem „být“ (byl jednou – existoval, byla na stole – ležela). Infinitiv je součástí přísudku po slovesech způsobových a fázových a v budoucím čase nedokonavých sloves (budu spát).*
3. a) Pluli úžinou mezi břehy. (úžinou – PU místa, mezi břehy – přívlastek neshodný) b) Hodně hlasitě mi připomněl povinnosti. (*hodně – PU míry, mi – předmět*) c) Proto řekl na vysvětlenou to slovo. (*proto – PU příčiny, na vysvětlenou – PU účelu*) d) Objednal si talíř zelí. (*si – předmět, zelí – přívlastek neshodný*)
4. a) na rameno – *PU místa*, b) klusem – *PU způsobu*, c) tužku – *předmět*, d) příliš – *PU míry*, e) usmívající se – *přívlastek shodný*, f) starostovi – *předmět (přívlastek shodný)*. *Větné členy musíme vždy určovat v kontextu věty (přišla si na rameno – PU místa; nažehlovací obrázek na rameno – přívlastek neshodný).*
5. a) při opatrnosti neuděláme – *PU podmínky*, b) vařila pro potěšení – *PU účelu*, c) přes úsilí neuspěl – *PU přípustky*, d) neviděla pro slzy – *PU příčiny*. *Na příslovečné určení se ptáme slovesem, přídavným jménem nebo příslovcem a náležitou otázkou (proč, z jaké příčiny, z jakého důvodu – proč, za jakým účelem – i přes co, navzdory čemu – kdy, za jaké podmínky, co musí platit).*
6. a) Kvůli dešti zůstaneme doma. – *Protože prší, zůstaneme doma.* b) Je důležité přijít včas. – *Je důležité, abychom přišli včas.* c) Petr viděl rychle běžícího psa. – *Petr viděl psa, který rychle běžel.* d) Už za tmy jsme ji potkali v parku. – *Když už byla tma, potkali jsme ji v parku.* *Pro vytvoření věty vedlejší potřebujeme vhodný spojovací výraz a sloveso. VV musí vyjadřovat též nebo aspoň obdobný výraz jako převáděný větný člen.*

7. a) podmět – *Hrad stál na kopci.* b) předmět – *Viděla jsem velký hrad.* d) PU místa. – *Vystoupali jsme na hrad.*
8. a) Chytat ryby mi činí velké potěšení. – *podmět* b) Smí se tu chytat ryby? – *součást přísudku složeného slovesného* c) Odešla na pláž chytat trochu slunečního bronzu. – *príslovečné určení účelu* d) Pobavila nás jeho snaha chytat kobyly. – *přívlastek neshodný. Infinitiv může být několika větnými členy. Nejprve musíme zjistit, zda není součástí přísudku (po slovesech způsobových a fázových, v budoucím čase nedokonavých sloves). Pokud není, ptáme se na něj otázkami, příp. si můžeme pomoci substitucí (chytat mi činí potěšení – kdo, co mi činí potěšení = chytání, lov) nebo větným vyjádřením (odešla na pláž chytat – odešla na pláž, aby chytala = VV účelová).*
9. a) Jel do hlubokého lesa, kde rostly houby. – Jel do hlubokého houbového lesa (VV přívlastková – přívlastek shodný) b) Přišel k nám, aby mi poděkoval. – Přišel k nám kvůli poděkování. (VV účelová – PU účelu) c) Viděla, že jej odvázejí do útulku. – Viděla jeho odvoz do útulku (VV předmětná – předmět) d) Rychlík zastavil až tam, kde končí koleje. – Rychlík zastavil na konci kolejí. (VV místní – PU místa) *Při nahrazování věty větným členem musíme vynechat spojovací výrazy (kde), slovesa (rostly) a odkazovací výrazy (až tam). V některých případech můžeme sloveso věty vedlejší vyjádřit příbuzným slovem náležejícím k jinému slovnímu druhu (poděkoval – poděkování).*
10. Co oči nevidí, srdce nebolí. – *Člověka netrápí věci, o kterých neví. Na hrubý pytel hrubá záplata. – Na hrubé činy nebo hrubou mluvu se reaguje stejně hrubě. Není všechno zlato, co se třpytí. – Krásná věc nemusí být skutečně cenná. Nevstoupíš dvakrát do téže řeky. – Život je neustálá změna. Kam vítr, tam plášť. – Často mění své názory podle toho, co mu vyhovuje (je přizpůsobivý, oportunista). Nehas, co tě nepálí. – Neřeš cizí záležitosti. Nevměšuj se do toho, co se tě přímo netýká. Kdo se moc ptá, moc se dozví. – S množstvím informací roste možnost získat i nepříjemné poznatky. Pýcha peklem dýchá. – Pýcha (smrtelný hřích) vede ke zkáze, pádu.*

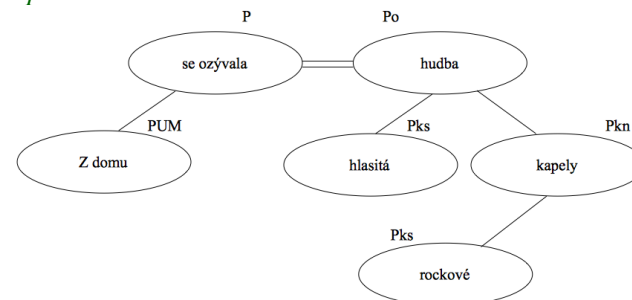
XIV.E Skladba, rozvíjející větné členy, přívlastek

- Ve větě rozlište větné členy holé a rozvité: *Můj sešit dnes leží na pracovním stole.*
- Přívlastky neshodné změňte ve shodné: a) *To je kolo našeho Mirka.* b) *Šicí stroj je v pokoji u sestry.* c) *S radami od babičky se ve světě neztratíš.* d) *Cesta lodí je příliš pomalá.*
- Najděte ve větě přívlastky shodné a neshodné: *Doprava na českých silnicích je v letošním roce zvláště ve městech Moravy a Slezska poměrně plynulá.*
- Podtrženou část změňte ve větu přívlastkovou: a) *Londýn, patřící mezi velkoměsta, leží na Temži.* b) *Obrátil se na nás s prosbou o pomoc.* c) *To je můj rodný dům.* d) *Byl to šramot jako od myši.*
- Vytvořte Pk postupně rozvíjející: *malá zahrádka, nákladní auto, starý námořník, modrý kabátec.*

- Vytvořte přívlastek několikanásobný: *malá zahrádka, nákladní auto, starý námořník, modrý kabátec.*
- Podtrhněte rozvité přívlastek, určete, zda je volný, nebo těsný: a) *Viděl film nepřístupný mládeži do 18 let.* b) *Alík plazící se k svému pánovi provinile kňučel.* c) *Mozart narozený v Salzburku žil dlouho ve Vídni.* d) *Příliš rychle uběhly chvíle strávené s tímto člověkem.*
- Přívlastky shodné změňte ve neshodné: a) *Horská úbočí se pokryla sněhem.* b) *Zamkni domovní dveře.* c) *Koupíme novou šatní skříň.* d) *Babička plete vlněný svetr.*
- Určete, kterým slovním druhem je vyjádřen neshodný přívlastek: a) *úmysl nekouřit*, b) *cesta domů*, c) *zlato pirátů*, d) *sešit od něj*.
- Rozhodněte, jestli je, nebo není podtržená část věty příslovečné určení místa: *Jízda z kopce mě vždy rozveselila.*

Řešení a vysvětlení XIV.E:

- Můj (holý) sešit (rozvité) dnes (holý) leží (rozvité) na pracovním (holý) stole (rozvité). *Větný člen holý není rozvit dalším členem (nezávisí na něm jiný větný člen), sám může rozvíjet svůj větný člen řídicí. Nejlépe je to vidět, pokud si větu rozepíšeme do plošného vzorce:*

- a) To je kolo našeho Mirka. – *To je Mirkovo kolo.* b) Šicí stroj je v pokoji u sestry. – *Šicí stroj je v sestrině pokoji.* c) S radami od babičky se ve světě neztratíš. – *S babiččinými radami se ve světě neztratíš.* d) Cesta lodí je příliš pomalá. – *Lodní cesta je příliš pomalá. Přívlastek shodný se shoduje se svým podstatným jménem. Přívlastek neshodný se s podstatným jménem neshoduje v pádu, čísle a většinou i v rodu. Při skloňování svůj tvar nemění.*
- Doprava na českých (PK shodný) silnicích (PK neshodný) je v letošním (PK shodný) roce zvláště ve městech Moravy (PK neshodný) a Slezska (PK neshodný) poměrně plynulá. *Přívlastek závisí na podstatném jménu, tj. vždy se na něj ptáme podstatným jménem a zájmeny jaký, který, či (na kterých silnicích?, jaká doprava? ve kterém roce? v kterých městech?)*
- a) Londýn, patřící mezi velkoměsta, leží na Temži. – *Londýn, který patří mezi velkoměsta, leží na řece Temži.* b) Obrátil se na nás s prosbou o pomoc. – *Obrátil se na nás s prosbou, abychom mu pomohli.* c) To je můj rodný dům. – *To je dům,*

- v němž jsem se narodil. d) Byl to šramot jako od myši. – *Byl to šramot, jaký vydává myš. Přívlastek i vedlejší věta přívlastková odpovídají na otázku jaký, který, či. VV přívlastková často bývá připojena uvedenými zájmeny (Máme pohovku, kterou jsme dostali od dědy.), ale i příslovci (Chodím do parku, kde je mi dobře.) nebo podřadicími spojkami (Měl prosbu, abychom mu pomohli.).*
5. naše malá zahrádka, růžové nákladní auto, sympatický starý námořník, vlněný modrý kabátec. *Přívlastek postupně rozvíjející zužuje význam podstatného jména. Mezi jednotlivé členy tohoto PK se nepíší čárky.*
6. malá i velká zahrádka; nákladní a osobní auto; starý, přestárlý námořník; modrý, béžový, červený kabátec. *Přívlastek několikanásobný uvádí více vlastností jednoho podstatného jména. Části tohoto PK jsou si rovnocenné (můžeme zaměňovat jejich pořadí), můžeme mezi ně vložit spojku souřadící. Jednotlivé části PK jsou často synonymy nebo slovy z určité třídy věcí a jevů (např. auta dělíme na osobní a nákladní).*
7. a) Viděl film nepřístupný mládeži do 18 let. – *přívlastek těsný* b) Alík plazící se k svému pánovi provinile kňučel. – *přívlastek volný* c) Mozart narozený v Salzburku žil dlouho ve Vídni. – *přívlastek volný* d) Příliš rychle uběhly chvíle strávené s tímto člověkem. – *přívlastek těsný. Přívlastek těsný obsahuje důležitou informaci, bez níž by věta smysl ztrácela, nebo významně pozměnila. Proto jej neoddělujeme čárkou. Přívlastek volný můžeme z věty vynechat, aniž by ztratila svůj dosavadní základní smysl.*
8. a) Horská úbočí se pokryla sněhem. – *Úbočí hor se pokryla sněhem.* b) Zamkni domovní dveře. – *Zamkni dveře domu (od domu).* c) Koupíme novou šatní skříň. – *Koupíme novou skříň na šaty.* d) Babička plete vlněný svetr. – *Babička plete svetr z vlny. Přívlastek neshodný často svým tvarem připomíná předmět nebo příslovečné určení (pro psa, od domu). Vždy ale na rozdíl od předmětu a příslovečného určení odpovídá na otázku složenou z podstatného jména a zájmen jaký, který, či (koupím pro psa – pro koho, co koupím; jídlo pro psa – jaké jídlo; jdu od domu – odkud jdu, dveře od domu – jaké dveře).*
9. a) úmysl nekouřit – *sloveso (infinitiv)*, b) cesta domů – *příslowce*, c) zlato pirátů – *podstatné jméno*, d) sešit od něj – *zájmeno*. *Jako přívlastek neshodný mohou fungovat všechny uvedené slovní druhy, nejčastěji ale podstatné jméno v přímém (cesta lesem) nebo předložkovém pádu (cesta do lesa).*
10. Jízda z kopce mě vždy rozveselila. *Podle všech prozatím představených pravidel se jedná o přívlastek neshodný (jaká jízda mě překvapila).*
-

Všestranné jazykové rozbory

VJR je komplexní cvičení, ve kterém žáci pracují s různými jazykovými jevy a vnímají je v kontextu věty či souvětí. Zahrnuje např. určování slovních druhů, mluvnických významů, větných členů, zápis interpunkce, vysvětlování významu slov, rozlišování věty a souvětí atd.

Všestranný jazykový rozbor č. 1 (14 b.)

Zadáno 26. 9. 2025

Jirina, moje věrná kamarádka vždy po písemné práci ráda doufala, že dostane hezkou známku, a většinou se jí to i splnilo. Jen dnes dostala bohužel za pět, až to v žákovské zadrnčelo. (testy I.A, II.A)

1. Kolik je hlásek ve slově **pět**? (1)
2. Vypište slovo, ve kterém se nachází dvouhláska. (1)
3. Kde je položen hlavní přízvuk ve spojení **po písemné**? (1)
4. Rozdělte slovo **zadrnčelo** na slabiky. Jak nazýváme hlásku, která je základem druhé slabiky? (2)
5. Podtrhněte kořen ve slově **splnilo**. (1)
6. Rozdělte slovo **žákovské** na jednotlivé stavební části. (1)
7. Opravte pravopisnou chybu v prvním souvětí. (1)
8. Určete slovní druhy: **moje, vždy, ráda, až**. (2)
9. Kterým jiným slovním druhem by mohlo být slovo **jí**? (1)
10. Vypište aspoň jednu částici. (1)
11. Určete počet vět v prvním souvětí. (1)
12. Vypište mnohoznačné slovo. (1)

Řešení a vysvětlení VJR č. 1 (přípravné testy I.A a II.A):

1. čtyři hlásky. *Písmenem ě zapisujeme například výslovnost -je- [pjet].*
2. dou-fa-la, hez-kou. *Dvouhlásku (v našem případě ou) vyslovíme v jedné slabice.*
3. po písemné [popísemné]. *Český hlavní přízvuk leží na první slabice. Jednoslabičné a neslabičné předložky vyslovujeme hromady s následujícím slovem, proto na ně přechází přízvuk z následujícího slova (poště > na poště [napoště]).*
4. za-drn-če-lo. Základem 2. slabiky je slabikotvorná hláska r. *Při určování hranice slabik si můžeme pomoci vytleskáváním. Základem slabiky jsou samohlásky a tzv. slabikotvorné hlásky (r, l, m, s, š).*

5. pln. *Pomůžeme si tzv. příbuznými slovy, ve kterých se kořen opakuje (plný, plnit, splnit, plň!).*
6. **žák**-ov-sk (é). *Kořen žák, přípona ov, druhá přípona ské, koncovka é.*
7. V textu chybí čárka za přístavkem „moje věrná kamarádka“. *Přístavek oddělujeme z obou stran čárkou.*
8. moje – zájmeno, vždy – příslovce, ráda – přídavné jméno, až – spojka.
9. slovesem, např. Petr jí bramboru. *V textu je slovo jí (1. pád slova ona) použito jako zájmeno a náhodou se podobá jednomu tvaru slova jíst (3. os., č. j., on jí). Jedná se o tzv. homonymii.*
10. jen, bohužel. *Částice uvozují některé druhy vět (věty zvolací a přací) nebo často vyjadřují postoj mluvčího.*
11. tři. *Při určování počtu vět počítáme určitá slovesa, nikoli infinitivy (neurčitá slovesa). Počet čárek (interpunkce) nemusí znamenat počet vět. V textu jsou použita určitá slovesa doufala, dostane, splnilo.*
12. práce, známka, zadrnčelo aj. *Většina slov v češtině vyjadřuje více významů (práce – činnost, místo).*

Všestranný jazykový rozbor č. 2 (14 b.)

Zadáno 10. 10. 2025

Sotva však vyrazily na další pouť skupina jakýchsi bojovných větrných mlýnů které napřahovaly svá ramena k nebi jako nepravděpodobné nestvůrné bytosti jim v očích dona Quijota výsměšně zastoupila cestu. (II.B, III.A)

1. Doplňte do textu interpunkci. (1)
2. Určete, kolik vět souvětí obsahuje. (1)
3. Rozhodněte, které slovo nevzniklo odvozováním: a) **vyrazily**, b) **větrných**, c) **bytosti**, d) **očíh**. (1)
4. Vypište slovo, které vzniklo skládáním. (1)
5. Opravte v souvětí pravopisnou chybu. (1)
6. Proveďte stavební rozbor slova **bytosti**. (1)
7. Vypište slovo, které má předponu i příponu. (1)
8. Napište synonymum ke slovu **však**. (1)
9. Napište slovo nadřazené a souřadné ke slovu **cesta**. (1)
10. Jak se nazývá spojení typu „bojovat proti větrným mlýnům“? Má v tomto textu obrazný, nebo doslovný význam? (2)
11. Vypište z textu přirovnání. (1)
12. Slovo **vyrazit** použijte v jiném významu. (1)
13. Uveďte počet zájmen použitých v textu. (1)

Řešení a vysvětlení VJR č. 2 (přípravné testy II.B a III.A):

1. Doplňme 3 čárky. Sotva však vyrazily na další pout, skupina jakýchsi bojovných větrných mlýnů, které napřahovaly svá ramena k nebi jako nepravděpodobné nestvůrné bytosti, jim v očích dona Quijota výsměšně zastoupila cestu. *Větu vloženou které napřahovaly svá ramena k nebi jako nepravděpodobné nestvůrné bytosti musíme oddělit čárkou z obou stran.*
2. 3 věty. *Českou větu tvoří především určité sloveso (neurčité sloveso = infinitiv), proto stačí spočítat počet určitých sloves (vyrazily, napřahovaly, zastoupila). V souvětí je použita věta vložená, která rozděluje na dvě části větu „skupina jakýchsi bojovných větrných mlýnů – jim v očích dona Quijota zastoupila cestu“. Tyto dvě části považujeme za jednu větu.*
3. očích. *Slovo vyrazit vzniklo ze slova razit, větrných ze slova vítr a bytost ze slova být. Slovo očích je uvedeno v 6. p. (o očích) a část -ích je pádová koncovka (nikoli odvozovací koncovka nebo přípona).*
4. nepravděpodobné. *Slovo složené má více než jeden kořen. Slovo nepravděpodobné vzniklo skládáním ze slov pravda a podoba.*
5. vyrazili. *Pokud není z kontextu zřejmé, kdo je jednající postavou (podmětem), používáme v koncovce přičestí minulého -i (pomůcka oni všichni vyrazili na cestu).*
6. byť-ost-(i). *Stavební rozbor znamená rozdělit slovo na předponu (předpony) – kořen – příponu (přípony) – koncovku.*
7. vyrazily, skupina, napřahovaly, nepravděpodobné, nestvůrné, výsměšně zastoupila.
8. ale, však, zato, leč, nýbrž, jenže, sice-ale, jistě-ale ad. *Spojka avšak je spojka souřadící s odporovacím významem. Význam spojky si můžeme ověřit použitím v textu (sotva ale vyrazili..., jenže sotva vyrazili...).*
9. např. komunikace (dráha) – asfaltová cesta (silnice, dálnice, pěšina). *Slovo nadřazené má širší význam, slovo podřazené užší význam (konkrétní realizace cesty).*
10. rčení, obrazný význam. *Rčení se stavbou podobá přirovnání (je to jako bojovat proti větrným mlýnům), formálně připomíná přísloví. Na rozdíl od něj ale neobsahuje lidovou moudrost, zkušenost či radu. Obrazná spojení nechápeme doslovně (bojovat proti větrným mlýnům = marný boj).*
11. jako nepravděpodobné nestvůrné bytosti. *Základem přirovnání je slovo jak (jako, nad, nadto), prostřednictvím kterých můžeme srovnat dva jevy.*
12. vyrazit z ruky, vyrazit kupředu, vyrazit z práce (vyhodit, hovorový význam), pramen vyrazil, vyrazit hlásku.
13. 4 (jakýchsi, které, svá, jim).

Všestranný jazykový rozbor č. 3 (testy I.A až IV.B)

Zadáno 23. 10. 2025

1. Vytvořte slovní spojení s jednoznačným významem: a) **holenní**, b) **holení**.
2. Zapište výslovnost slova **pamětihodnost**.
3. Pojmenujte slovtvorný proces, kterým slovo **pamětihodnost** vzniklo.
4. Rozhodněte, kolik slov je napsáno s chybou: a) kultura, b) túra, c) poúnorový, d) důvod.
5. Vytvořte slovtvornou řadu tří slov ke slovu **stůl**, nebo **pást**.
6. Rozlište metaforu a metonymii: a) **krmení**, b) **kapka**, c) **vláda**, d) **vypil hrnek**.
7. Napište dvojici slov s podobným vztahem, jako je v dvojici **mužstvo – hráč**.
8. Napište slovo a) **nářeční**, b) **hovorové**, c) **básnické**, d) **odborné**.
9. Vytvořte přechýlená slova: a) **Jan**, b) **venkovan**, c) **otrok**, d) **bojovník**.
10. Jedná se v případě slova **sladit** o slovo mnohoznačné, nebo homonymii?

Řešení a vysvětlení VJR č. 3 (přípravné testy I.A a IV.B):

1. holenní kost, voňavé holení. *Jedná se o tzv. výslovnosti homonyma (homofony), tj. náhodnou podobu slov. Jejich význam musíme i v zápise důsledně rozlišovat (holeň – holenní, holit – holení).*
2. [pamnětiˈhodnost]. *Písmenem ě v tomto případě zapisujeme výslovnost [mňe]. Další změnou oproti grafickému záznamu je měkká výslovnost skupiny ti [ti].*
3. skládání. *Slova složená mají více než jeden kořen (v tomto případě paměť a hodn).*
4. všechna. *Ve slově typu kultura nepíšeme délku (výslovnost s délkou je nevhodná). Slovo túra je přejato z francouzštiny (přes němčinu) a má cizí pravopis. Ve slově poúnorový využijeme pravidlo psaní ú po předponách a ve slově důvod pravidlo psaní ů v kořeni, v koncovce nebo v předponě.*
5. např. stůl – stolník – stolníkův; pást – pastvina – pastvinový. *Ve slovtvorné řadě můžeme sledovat postupné rozšiřování slova o další předpony a přípony.*
6. kapka – metafora; krmení, vláda, vypil hrnek – metonymie. *V případě metafory shledáváme tvarovou podobu pojmenovávaných předmětů, u metonymie vnitřní souvislost (krmení – činnost, krmivo; vláda – činnost, lidé; vypil hrnek – vypil obsah hrnku).*

7. např. třída – žák. *Uvedená dvojice má význam „hráč je součástí mužstva“.*
8. př. **nářeční** – čudl, erteple, frgál, oharek; **hovorové** – kupujou, lítat, můžou, panelák; **básnické** – oř, máj, luna, rdít se; **odborné** – synonymum, elektromotor, vodíková vazba
9. Jana, venkovanka, otrokyně, bojovnice. *Pomocí přechylování vytváříme ženské tvary jmen z mužského základu.*
10. homonymie. *Jedná se o náhodnou podobu slov (sladit – nějakým sladidlem; sladit – uvést do souladu).*